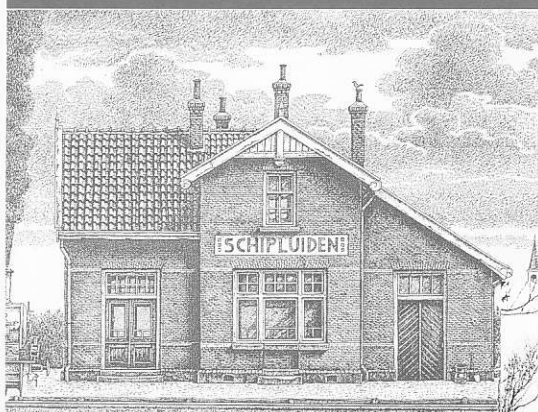
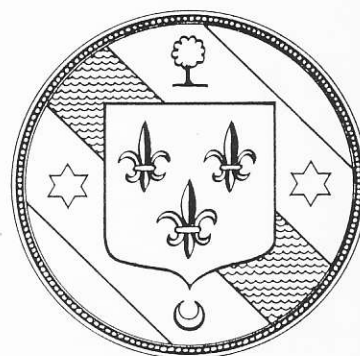
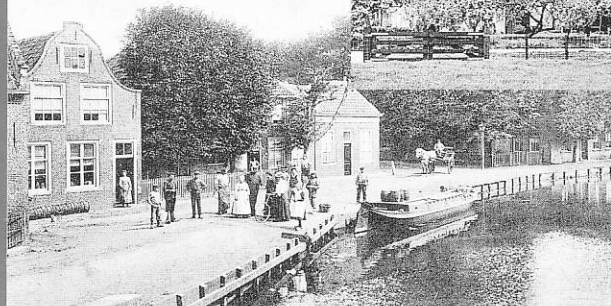

JAARVERSLAG

1993 - 1994

Museum Het Tramstation Schipluiden

Den Hoorn, prentbriefkaart 1905

Kerkdorp 't Woudt

INLEIDING

De Historische Vereniging Oud-Schipluiden is in het afgesloten verenigingsjaar flink gegroeid. Telde de vereniging op 31 augustus 1993 nog 25 leden en 85 vrienden, op 31 augustus 1994 waren er respectievelijk 27 en 126. Deze groei is voornamelijk te danken aan de folderacties. Natuurlijk zijn we niet tevreden. Sinds de vereniging zich bezighoudt met het beheer van het "Museum Het Tramstation" zijn de financiële lasten veel zwaarder geworden. De zorg voor het gebouw blijkt vooral op de vereniging terecht te komen. Aanpassing van de doelstellingen wordt echter niet overwogen. De vereniging gaat door met het verbeteren van de expositieruimtes in het museum. We blijven werken aan de vaste collectie en wisselexposities. Het restaureren en documenteren van het vondstmateriaal van de Keenenburg wordt voortgezet. De samenstelling van een straatnamenboek en van de documentatie van veldnamen wordt versneld aangepakt. De vereniging blijft lezingen en excursies voor leden en vrienden organiseren. Om onze financiële draagkracht te vergroten, worden de contacten met het regionale bedrijfsleven aangehaald. Ook is een hernieuwd beroep op het gemeentebestuur gedaan. Het museum is inmiddels een begrip geworden in de wijde omgeving en verzorgt een belangrijk stuk P.R. voor de gemeenschap van Schipluiden.

In 1995 bestaat de vereniging een kwart eeuw. Wij zullen dit op een gepaste wijze vieren. Het bestuur denkt niet dat 25 jaar een leeftijd is om te gaan consolideren. De vereniging hoopt nog méér leden en vrienden bij haar werk te betrekken. Vooral de gerichtheid op de jongeren van onze gemeente zal worden versterkt. Ook Oud-Schipluiden denkt aan haar toekomst.

In dit jaarverslag staat naast de vaste bijdragen vooral de kerkgeschiedenis centraal. In 1294 was voor het eerst in een schriftelijke bron sprake van de 'parochie' Schipluiden. Tenminste 700 jaar is er in ons dorp kerkelijk leven geweest. Terecht hebben de drie kerkgenootschappen hier uitvoerig aandacht aan besteed. Als vereniging waren wij nauw betrokken bij de herdenkingsactiviteiten.

Het komende jaar worden de gebeurtenissen van 50 jaar geleden, de bevrijding van ons land, herdacht. De vereniging zal in het museum een tentoonstelling aan de bezettingsjaren wijden. De voorbereidingen hiervoor zijn inmiddels gestart. Ook bestaan er al plannen voor vervolgexposities en andere historische activiteiten.

Het bestuur van Oud-Schipluiden dankt alle leden, vrienden en belangstellenden voor hun betrokkenheid en inzet in het afgelopen jaar en wenst een ieder bij het lezen van dit jaarverslag veel plezier toe.

J.W. Moerman, voorzitter,
H.A. Geerars, secretaris,

Historische Vereniging Oud-Schipluiden,
Schipluiden, november 1994.

INHOUD

Inleiding	3
Verslag van de secretaris	5
Museum Het Tramstation	8
Het archief en de bibliotheek van de Vereniging	12
Opgravingen in het afgelopen jaar	15
Nieuwe reconstructieplannen kasteel Keenenburg	18
De 1993 kroniek van Schipluiden	21
Toespraak bij presentatie van het boekje 'Zevenhonderd jaar kerkelijk leven in Schipluiden', 12 mei 1994	26
De Delftse schilder Johannes Vermeer trouwde in Schipluiden	31
Kerkepad 1994 Schipluiden	33

VERSLAG VAN DE SECRETARIS

H.A. Geerars

Bestuur en leden

Het bestuur van de vereniging was gedurende dit verenigingsjaar als volgt samengesteld:

- J.W. Moerman, voorzitter,
- O. Spinnewijn, vice-voorzitter,
- H.A. Geerars, secretaris,
- W. Olsthoorn, penningmeester.

De coördinatoren van de verschillende commissies waren:

- Bibliotheek, O. Spinnewijn,
- Genealogie, L.M. Varekamp,
- Museumgebouw, D. Jonker,
- Restauratie, J.W. Moerman,
- Tentoonstellingen, A.A. Olsthoorn.

De vereniging was vertegenwoordigd in het bestuur van de Stichting Tramstation Schipluiden door de heer A. van de Engel, Mw. M.L. ten Horn-van Nispen (secretaris) en de heer A.A. Olsthoorn; in de Stichting Heropbouw Toren Keenenburg door Mw. R. Visser-Rotgans; in het Anjercomité door Mw. M.L. ten Horn-van Nispen en in de Monumentencommissie door de heer J.W. Moerman. De contacten met het Centrum voor Streekhistorie in Honselersdijk werden verzorgd door de heer O. Spinnewijn en Mw. L.M. Varekamp.

Vergaderingen en werkbijeenkomsten

Het verenigingsjaar liep van 1 september 1993 tot en met 31 augustus 1994. De leden vergaderden op 6 september, 1 oktober, 19 november, 14 januari, 4 maart, 22 april en 10 juni. Tijdens deze bijeenkomsten werden plannen gemaakt voor de lezingen, de excursies en de andere historische activiteiten.

Een belangrijk onderwerp was de ledenwerving. Hiervoor werd de nieuwe folder met een toelichting in drie wijken huis aan huis verspreid. Het aantal vrienden en leden nam toe van 110 tot 153.

Voor de tentoonstellingen waren aanvullingen nodig van de museuminventaris. Bij het Anjerfonds Zuid-Holland werd een subsidie aangevraagd voor de aanschaf van gordijnen, wissellijsten en panelen. De laatste twee zaken konden dankzij extra bijdragen worden aangeschaft. Een school stelde belangeloos 'nieuwe' gordijnen beschikbaar, die door Mw. Jonker vakkundig geschikt werden gemaakt voor het museum. Het installatiebedrijf Van den Berg leverde (kosteloos) een aanvullende verlichting voor de wachtkamer, die door de heer D. Jonker aan het plafond werd bevestigd.

Tijdens de vergaderingen brachten de commissieleden verslag uit van hun werkzaamheden. Deze bijzonderheden worden in aparte verslagen behandeld.

De Monumentencommissie heeft zich sterk gemaakt voor de restauratie van de timmermanswerkplaats, Dorpsstraat 17. We zijn bijzonder blij, dat dit oude pand bij de karakteristieke brug weer zo mooi is geworden. De provincie heeft een inventarisatie

betreffende de monumenten van tussen 1850 en 1940 laten uitvoeren. Oud-Schipluiden bepleit een versterking van het monumentenbeleid in de gemeente Schipluiden. Feitelijk is een nieuwe, volledige inventarisatie van ons cultuurgood noodzakelijk.

Het Tramstation zelf heeft ook weer enkele oorspronkelijke elementen teruggekregen, namelijk schoorsteenkapen tegen het inregenen en een vlaggestok in beugel. Voor het gebouw zijn bloembakken geplaatst, waardoor het aantal gesneuvelde ruiten is afgenomen. In opdracht van Openbare Werken is een gedeelte van het houtwerk aan de buitenkant geschilderd. Ook het onderhoud van het interieur vraagt wekelijks enkele uren aandacht.

Het samenstellen van een overzicht met algemene genealogische gegevens van onze gemeente heeft dit jaar stil gelegen. Wel werd door Mw. L.M. Varekamp deelgenomen aan de Provinciale Genealogendag.

De vereniging en het museum krijgen zo nu en dan schenkingen in natura. Voorbeelden hiervan zijn een album met ansichtkaarten van Schipluiden, een muursteen uit een boerderij en een geschilderd portret van een boerenknecht uit Schipluiden. Het museum is vooral op zoek naar voorwerpen en afbeeldingen die te maken hebben met het regionale railvervoer door de W.S.M.

In principe wordt iedere vrijdagavond een werkvondt georganiseerd met als voornaamste doel de restauratie van de bodemvondsten. Dit jaar hebben vooral onze jongeren Gerben, Judith, Pierre en Wouter zich hiermee beziggehouden. Daarnaast worden op deze avonden de laatste historische bijzonderheden uitgewisseld.

Iedere woensdagmiddag werkt de bibliotheekcommissie aan het documentatiebestand en het archief. Vrienden en leden die van de bibliotheek gebruik willen maken, zijn dan van harte welkom.

Lezingen, excursies en andere activiteiten

Oud-Schipluiden verrichtte voor de 'Open Monumentendag' op 11 september 1993 weer belangrijk coördinerend werk.

Voor de leden en vrienden verscheen op 22 oktober 1993 een Nieuwsbrief.

Op 8 november 1993 hield Mw. H. van Londen een boeiende lezing in 'De Hoornbloem' over de resultaten van de opgravingen in de Woudse polder. Deze lezing "Romeins Den Hoorn, met een vleugje Middeleeuwen" werd ingeleid door de heer Moerman. Er waren 70 aanwezigen.

De heren J.W. Moerman en F. van Ooststroom gaven op 1 maart 1994 in 'De Dorpshoeve' een lezing over kaarten en luchtfoto's van ons gebied. Vooral het werk van de landmeter Jan Jansz. Potter kwam uitvoerig aan bod. Ongeveer 80 aanwezigen genoten van het prachtige beeldmateriaal.

Op 9 april gaven we acte de présence op een door de gemeente georganiseerde voorlichtingsmiddag in 'De Hoornbloem'.

Op 30 april organiseerden we met de Oranjevereniging een markt met historische ambachten op het plein voor het museum. De tentoonstelling in het museum sloot hierbij aan. Bij deze gelegenheid is de toren van de Keenenburg door de Oranjevereniging verrijkt met een vlag.

Op 4 juni voerde de jaarlijkse excursie ons naar Schiedam. Hoewel het weer koud en nat was, genoten de 25 deelnemers van de stadswandeling. Een enthousiaste en deskundige stadsgids

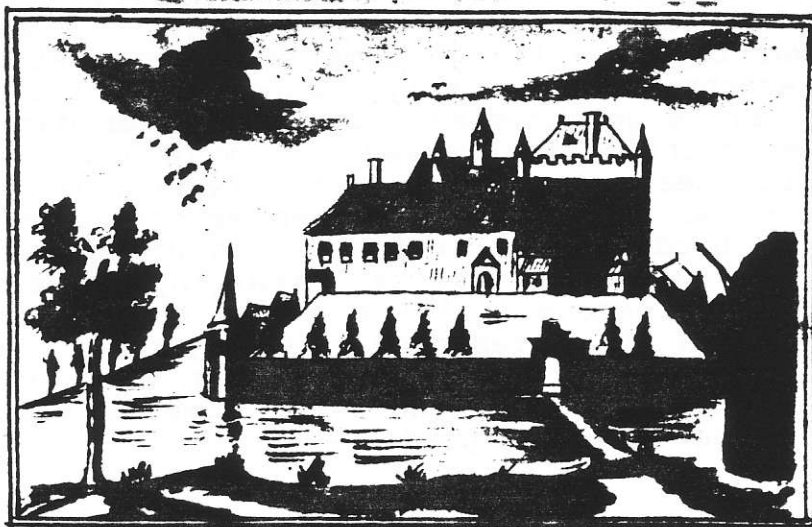
toonde ons veel interessante bijzonderheden van de oude jeneverstad.

Een belangrijke gebeurtenis voor de gemeente - vooral voor het kerkelijke deel hiervan - was de viering van 700 jaar kerk in Schipluiden. Meerdere leden van de vereniging, de dames Brik en Varekamp en de heren Van der Kuyl, Moerman en Spinnewijn, maakten deel uit van de voorbereidingscommissie.

Contacten bestaan met de zusterverenigingen in Delft, Vlaardingen, Maasland, Maassluis, Muiderberg en Rijswijk. Er vinden uitwisselingen plaats tussen ons museum en de musea in Maasland (De Schilpen), Maassluis (Gemeentemuseum), Overschie, Vlaardingen (Jan Anderson), Loosduinen en Honselersdijk. Oud-Schipluiden heeft daarnaast banden met de Midden-Delfland Vereniging, de Gemeentelijke Monumentencommissie, de Federatie voor Musea, de Historische Vereniging Holland, de Nederlandse Museum Vereniging, het Anjercomité Schipluiden, het Nederlands Centrum voor Volkcultuur en de Archeologische Werkgemeenschap Nederland.

Onze activiteiten zouden niet mogelijk zijn zonder de extra bijdragen van leden, vrienden, begunstigers en subsidiegevers, waaronder de gemeente Schipluiden, de Rabobank, de Stichting Gemeenschapshuis te Den Hoorn en het Anjerfonds Zuid Holland.

Ook dit jaar werden door onze leden publikaties en lezingen verzorgd. Mw. M.L. ten Horn hield op 17 maart 1994 een lezing over de W.S.M. voor de donateurs van het Westlands Streekmuseum. Zij schreef ook artikelen over de Westlandsche Stoomtramweg Maatschappij. De heer J.W. Moerman verzorgde lezingen over 'Sion', 'de Keenenburg', 'Historie en landschap van Midden-Delfland', voor o.m. 'Het Genootschap Delfia Batavorum' en de 'Historische Vereniging Rijswijk'. Ook verzorgde hij een publikatie over 'Zevenhonderd jaar kerkelijk leven in Schipluiden' (Midden-Delflandkrant nr. 82, jg. 18, nr. 2, 12 mei 1994).

*Nieuw-Keenenburg, zijnde een Slot, &c.
Kasteel, in het Dorp Schipluiden*

MUSEUM HET TRAMSTATION

A.A. Olsthoorn

Inleiding

In april 1994 was het vijf jaar geleden dat het gebouw van het vroegere tramstation na een zorgvuldige renovatie in gebruik werd genomen als museum. De gemeente verzorgde de uitwendige restauratie. De nieuwe gebruiker moest de inwendige aanpassing en de inrichting van het gebouw voor zijn rekening nemen. Om hiervoor de benodigde financiën bij elkaar te krijgen, werd een stichting in het leven geroepen. Het was niet moeilijk om uit de verschillende lagen van de bevolking personen te vinden die bereid waren in het stichtingsbestuur zitting te nemen.

De Stichting Tramstation Schipluiden heeft samen met de Historische Vereniging Oud-Schipluiden diverse acties ondernomen om het beoogde doel, het werven van financiën, te realiseren. Deze acties werden zowel gericht op het bedrijfsleven als op de particulieren in de gemeente. Al gauw bleek dat het Tramstation bij de bevolking van Schipluiden een gewaardeerde plaats innam. Via bedrijfsdonaties, het werven van particuliere donateurs en andere activiteiten kwam in vrij korte tijd een zodanig bedrag bijeen, dat het verantwoord was om met de werkzaamheden te beginnen.

Er werd gekozen voor een sobere, maar wel representatieve inrichting van alle vertrekken. Dankzij een aantal renteloze voorschotten kwam het ontbrekende kapitaal bijeen. De consequentie van deze wijze van financieren was wel, dat elk jaar een gedeelte van de voorschotten moet worden afgelost. Het feit dat veel donateurs van het eerste uur hun bijdragen blijven leveren, zorgt ervoor dat dit tot nu toe niet tot problemen heeft geleid.

Donateurs en Vrienden

Behalve de donateurs van de Stichting zijn er ook nog de vrienden van de Historische Vereniging. Dit kan aanleiding geven tot verwarring. Men krijgt soms de indruk dat men twee maal dezelfde accept-girokaart krijgt aangeboden. Dit kan niet het geval zijn. Er is gelukkig een aantal personen dat zich als donateur van de Stichting en eveneens als vriend van de Historische Vereniging heeft opgegeven. Het verschil? De bijdragen van de donateurs van de Stichting dienen ervoor om het gebouw zelf in stand te houden en de inrichting zo nodig aan te passen. De vrienden van de Historische Vereniging helpen bij het financieren van de algemene exploitatie van het museum en van de activiteiten van de Vereniging. De bijdragen van beide groepen hebben dus een duidelijke bestemming. Dat er personen zijn die zowel donateur als vriend zijn, komt de doelstelling van het museum alleen maar ten goede.

Exposities

In het seizoen 93/94 werden drie tentoonstellingen ingericht. De eerste was "1993-Jaar van de Verzamelaars". De inwoners van de eigen gemeente konden hier iets laten zien van hun hobby.

Zij werden in de gelegenheid gesteld om een gedeelte van hun collectie in de vitrines van het museum te presenteren. Men maakte gretig gebruik van deze mogelijkheid.

Hierna werd aandacht gevraagd voor "Schipluiden van de kaart". Deze expositie was speciaal voor de fijnproevers bedoeld. Kaarten van Schipluiden en de omringende regio, vormden de basis. Ook werd een aantal oude meet- en tekeninstrumenten in de vitrines uitgesteld. De ondertitel van de tentoonstelling "Landmeten van 1530 tot heden" kwam volledig tot zijn recht. Deze expositie was een bijzonder succes. Niet alleen de fijnproevers kwamen opdagen, maar ook veel bewoners uit de gemeente namen de tijd om op het kaartmateriaal van hun woonomgeving te bekijken.

Fragment van kaartblad 13, Atlas van Kruikius, 1712.

Tenslotte stonden de historische beroepen van Schipluiden in het museum centraal. Voor deze tentoonstelling is door een aantal plaatselijke bedrijven een overvloed aan materiaal beschikbaar gesteld. Hierdoor werd een goed overzicht verkregen van de diverse beroepen en de bedrijvigheid in onze gemeente. Opvallend was het enthousiasme van de betrokkenen bij de inrichting van deze tentoonstelling. De presentatie loopt nog een paar maanden door in het verslagjaar 1994/1995.

Medewerkers

Het museum kan nog steeds gerund worden dankzij de belangeloze medewerking van een aantal vrijwilligers. Zij maken de planning voor de tentoonstellingen en zorgen voor het opsporen van materiaal, dat kan dienen om het behandelde onderwerp op een verantwoorde en tevens aansprekende wijze voor het voetlicht te brengen. Zij houden de administratie van de in bruikleen afgeestane voorwerpen bij en nemen gewoonlijk ook het vervoer van deze voorwerpen voor hun rekening. Er worden syllabi samengesteld, lesbrieven ontworpen en persberichten verstrekt aan de media. Ook worden er affiches gemaakt, die vervolgens worden verspreid in de gemeente en de regio. Naast deze werkzaamheden houdt men zich bezig met allerlei klussen die nodig zijn om de diverse ruimten schoon te houden. Klein onderhoud wordt eveneens door de doe-het-zelvers van de groep verricht. Van al deze activiteiten wordt buiten het museum weinig gemerkt. Wanneer ze evenwel achterwege zouden blijven, zou het museum al gauw een trieste en troosteloze aanblik vertonen. We constateren dan ook dat de vrijwilligers bij het functioneren van het museum een zeer belangrijke plaats innemen.

Bezoekers

Het totaal aantal bezoekers week in het afgelopen verslagjaar niet veel af van de vorige vier jaren. Ongeveer 2000 bezoekers vonden de weg naar het museum. Daarbij zien we de laatste tijd het groepsbezoek een steeds grotere plaats innemen. Bij verjaardagen en andere samenkomsten wordt regelmatig gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een uurtje museum in het programma op te nemen. Deze bezoeken verlopen altijd zeer succesvol. Oud-Schipluidenaren die hun geboorteplaats bezoeken, behoren tot de meest geïnteresseerde museumgangers. Bij groepsbezoek is men niet gebonden aan de normale openingstijden van het museum. Er kan een afspraak gemaakt worden voor andere uren. In de praktijk werkt dit uitstekend. Hierbij is het bemoedigend te constateren dat bezoekers na de eerste kennismaking met het museum vaak meerdere malen terugkomen.

Het in klasseverband bezichtigen van een bepaalde tentoonstelling blijft wat achterwege. Er wordt gezocht naar mogelijkheden om de scholen nauwer bij het museum te betrekken.

Schenken

Zo nu en dan schenken inwoners van de gemeente bepaalde voorwerpen aan het museum. Omdat de ruimte beperkt is, komen alleen kleine voorwerpen in aanmerking. Een oude boerenwagen is erg interessant, maar kan niet in het museum worden geplaatst. Hanteerbaar materiaal dat direct of indirect te maken heeft met

het verleden van de eigen woonplaats is altijd welkom. We denken aan kleding, gebruiksvoorwerpen, huisraad, bouwfragmenten, veeverzorging en dergelijke. Ook oude foto's en andere afbeeldingen zijn zeer gewenst.

Er zijn plaatselijke musea in de omgeving waar bijna wekelijks schenkingen binnenkomen. Bij ons groeit het aanbod slechts langzaam. Toch weten we zeker dat in veel huizen nog talloze zaken zijn te vinden, die een welkome aanvulling zouden betekenen voor bepaalde collecties van het museum.

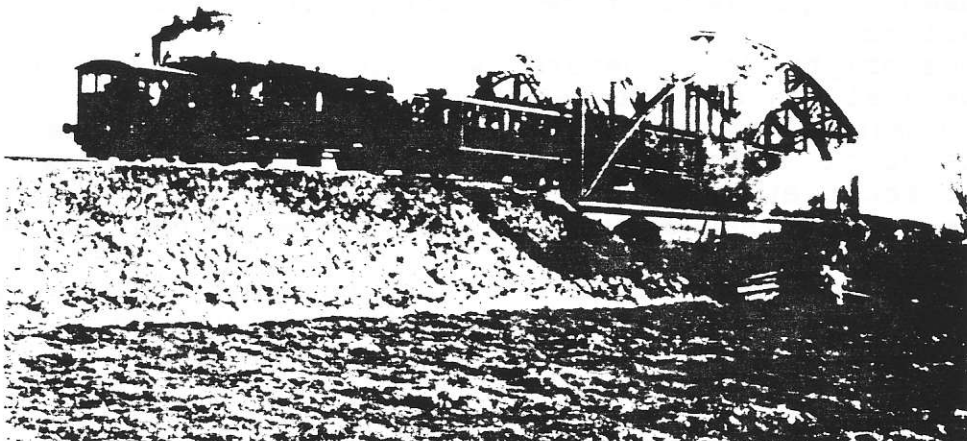
De toekomst

De medewerkers van het museum hebben gedurende vijf jaar ongeveer drie exposities per jaar verzorgd. Hiervoor werden steeds drie benedenvertrekken benut. Hoewel de belangstelling over het algemeen redelijk was, lijkt het gewenst om in de komende jaren een andere werkwijze een kans te geven. Het is namelijk een onbevredigende situatie om bepaalde onderwerpen, waarvoor in onze gemeente veel belangstelling bestaat, slechts tijdelijk te exposeren. We denken aan de Keenenburg, het voormalige kasteel, dat in het verleden een zeer belangrijke plaats innam in de dorpsgemeenschap. Na de verschillende opgravingscampagnes beschikt de Historische Vereniging over een grote variatie aan bodenvondsten. Dit materiaal roept een beeld op van het leven van de gebruikers, de kasteelbewoners.

In het najaar zal in één vertrek van het museum een permanente tentoonstelling worden ingericht met een aantal aspecten van de Keenenburg. Deze 'Keenenburgkamer' kan in samenhang met het herbouwde torentje worden bezocht. De opstelling zal in de tijd wijzigen, zodat herhaald bezoek aantrekkelijk blijft.

Een ander thema dat doorlopend in de belangstelling staat, is de Westlandsche Stoomtramweg Maatschappij. De eerste tentoonstelling in het museum was aan dit onderwerp gewijd. Nog steeds zijn er bezoekers die speciaal voor de W.S.M. naar Schipluiden komen. In ons dorp nam de W.S.M. ook een belangrijke plaats in. Een permanente of semipermanente presentatie in het museum zou zeker verantwoord zijn.

Op kleine schaal blijft er ruimte voor wisselexposities. De doelstellingen van het museum zal bij deze gewijzigde opzet waarschijnlijk positief beïnvloed worden. Daarnaast moet de mogelijkheid blijven bestaan om voor grote exposities alle benedenvertrekken tijdelijk te benutten.

HET ARCHIEF EN DE BIBLIOTHEEK VAN DE VERENIGING

O. Spinnewijn

Net als in de voorgaande jaarverslagen vindt U hier weer twee paragrafen gewijd aan de documentatie-afdeling van onze vereniging. De eerste paragraaf is het vervolg op een verhaal over de opbouw van ons catalogussysteem en wil de toegang tot het archief vergemakkelijken. De tweede paragraaf geeft U, zoals gebruikelijk, informatie over de aanwinsten van de bibliotheek gedurende het afgelopen verenigingsjaar.

In de beide voorgaande artikelen over het catalogussysteem zijn de twee eerste van de tien hoofdrubrieken aan de orde geweest. Deze hoofdrubrieken worden in het catalogussysteem steeds aangeduid met een hoofdletter, gevolgd door een nummering:

- A Omvat de werken met algemene informatie; informatie die om allerlei redenen voor ons werk wel van belang is, maar niet ingaat op onze streekhistorie.
- B Heeft, net als alle volgende hoofdrubrieken, wel direct betrekking op de eigen streekhistorie. De B-rubriek richt zich op de geografische aspecten van het Westland.

De hoofdrubriek C, die nu aan de orde komt, houdt zich bezig met de literatuur en gaat in op de geschiedenis en/of de beschrijving van de niet natuurlijke elementen in de streek. Dit uiteraard meer in het bijzonder voor onze gemeente, maar deze rubriek omvat op dit punt zeker ook de nodige informatie omtrent de naaste omgeving van Schipluiden. De niet natuurlijke elementen vormen een uitgebreid onderwerp, waarvoor de verdere onderverdeling in negen subrubrieken beslist niet te veel is. Hierna wordt in het kort aangegeven op welke elementen de verschillende subrubrieken ingaan. Vooral in deze hoofdrubriek is het soms moeilijk een scheidslijn te trekken waar bepaalde zaken moeten worden ondergebracht. Via trefwoorden op de cataloguskaartjes wordt voor informatie naar rubrieken elders in het systeem verwezen.

- C-1 Omvat de literatuur met de wetenswaardigheden over de kerken in de regio en dat laatste in de ruimste zin van het woord. Daaronder behoren bijvoorbeeld ook de kerken van Delft.
- C-2 Doet hetzelfde voor de kastelen en buitenplaatsen. Naast onze Keenenburg was het Westland, door het nabije Den Haag, rijk voorzien met buitenplaatsen van dikwijls grote allure.
- C-3 Beschrijft de kloosters, waarvan het overgrote deel overigens al bij de Reformatie was verdwenen.
- C-4 De molens en waterstaatkundige werken. Uiteraard een belangrijk onderdeel, want zonder watermachines zou deze streek niet meer hebben bestaan. Maar naast de molens voor de waterhuishouding waren in vroeger tijden ook koren- of houtzaagmolens onmisbaar.
- C-5 Geeft omschrijvingen van de boerderijen, de woon- en werkomgeving van een belangrijk deel van de Schipluidense bevolking.

- C-6 Is gereserveerd voor typische gebruiksvoorwerpen uit deze streek, zoals rolpalen, karnmolens, enzovoorts.
- C-7 Hier zijn publicaties ondergebracht die zich bezig houden met de ontwikkeling, de geschiedenis en het aanzien binnen de eigen gemeentegrenzen.
- C-8 Deze subrubriek staat geheel ten dienste van de beschrijving en geschiedenis van steden en dorpen in de regio. De regio omvat, inclusief Rijswijk, Delft, Overschie en Vlaardingen, alles ten westen van deze lijn.
- C-9 Gaat tenslotte in op allerlei bouwplannen en bouwactiviteiten, zoals de ontwikkeling van 't Hoorns Kwadrant.

De nieuwe aanwinstenlijst laat weer een uiteenlopende hoeveelheid informatie zien over onder andere onze streekgeschiedenis. Naast een aantal vakperiodieken, waarop we geabonneerd zijn, behoren tot de aanwinsten ook de regelmatige uitgaven van de historische werkgroepen uit de omliggende gemeenten. Juist omdat zij aan onze gemeentegrenzen liggen, blijken er nog wel eens raakvlakken zijn met de Schipluidense interessesferen. Dat geldt bijvoorbeeld voor de kronieken van Rijswijk, Maassluis en Maasland, maar ook voor Delfia Batavorum of de zeer produktieve Vlaardingers met hun Tijdschrift en Jaarboek. Ze staan bij ons op de plank!

Een vlugge greep uit het nieuw verworven bezit laat zien dat onze bibliotheek ook dit jaar weer belangrijk is verrijkt:

- * De 'Gedichten van Hubert Korneliszoon Poot'. Dit driedelige werk ontbrak tot voor kort aan onze collectie. Het is nu origineel aanwezig in de eerste uitgave van de Delftse drukker Boitet.
- * Een prachtige facsimile-uitgave van de "Atlas van Floris Balthasar" uit 1611, een geschenk van de heer Bestman, waar we bijzonder blij mee zijn.
- * Het achtste deel van de "Rotterdam Papers", handelend over middeleeuwse bedevaartinsignes. Langzamerhand vormen de Rotterdam Papers een prestigieuze serie boeken, die we compleet in ons bezit hebben.
- * "De zeilende Westlander", geschreven door de Westlanderfanaat H. Dessens.
- * "Het menselijk bedrijf", door Jan Luyken, facsimile van een werk uit 1660.
- * "Nederlandse ingenieurs en hun kunstwerken, 200 jaar techniek", waaraan ook ons lid mevrouw Ten Horn meewerkte.
- * Drie boeken met Nederlandse heraldiek en gemeentewapens. Eveneens een geschenk.
- * De index op de namen zoals die voorkomen in de Atlas van Kruikius uit 1712.
- * Een aantal oude stafkaarten van onze omgeving, een geschenk van de Topografische Dienst na de tentoonstelling "Schipluiden van de kaart".
- * Een kasboek van "De Eendracht Verzekeringen", 1910-1922.
- * Het boekje van Ida Vos: "Wie niet weg is, wordt gezien", waarin ze onder meer haar onderduikperiode tijdens de oorlog in Schipluiden beschrijft.

Ongetwijfeld toch weer een onverwachte oogst, voor elk wat wils, en dikwijls als geschenk verkregen. Mocht ook U over

literatuur beschikken die op enigerlei wijze betrekking heeft op onze omgeving en waarvan U denkt, "Dat zou daar eigenlijk beter tot zijn recht komen", dan neemt U toch contact met ons op?

En om dit artikel over het archief af te sluiten. Het is een ieder toch bekend dat men zich voor vragen op het gebied van onze streekhistorie altijd tot de vereniging kan wenden? Wij zullen ons zeker inspannen om onbekendheden op te lossen. Maar U kunt ook zelf een kijkje in ons archief komen nemen. Graag tot ziens!

GEDICHTEN

V A N

HUBERT KORNELISZOOM

P O O T,

MET KUNSTIGE PRINTEN VERSIERT.

T E D E L F

Gedrukt by REINIER BOITET, 1722.

Voor den Auteur.

OPGRAVINGEN IN HET AFGELOPEN JAAR

Pierre van Giesen

Schipluiden en omgeving mag zich verheugen in een rijkelijk toebedeeld bodemarchief. Het is echter enigszins tragisch dat dit archief slechts leesbaar is op het moment dat het vernietigd wordt. Weg-, water- of andersoortige bouw maken opgravingen mogelijk, maar verwijderen eveneens de sporen van het verleden. Zeer vaak is er slechts korte tijd om te graven, zodat een archeologisch onderzoek meestal de vermelding 'noodopgraving' meekrijgt.

De afgelopen tijd vonden er in onze omstreken enkele opgravingen plaats die niet tot de categorie 'noodopgravingen' behoorden. Er bestond voldoende ruimte in de tijd om de vindplaatsen nauwkeurig te onderzoeken.

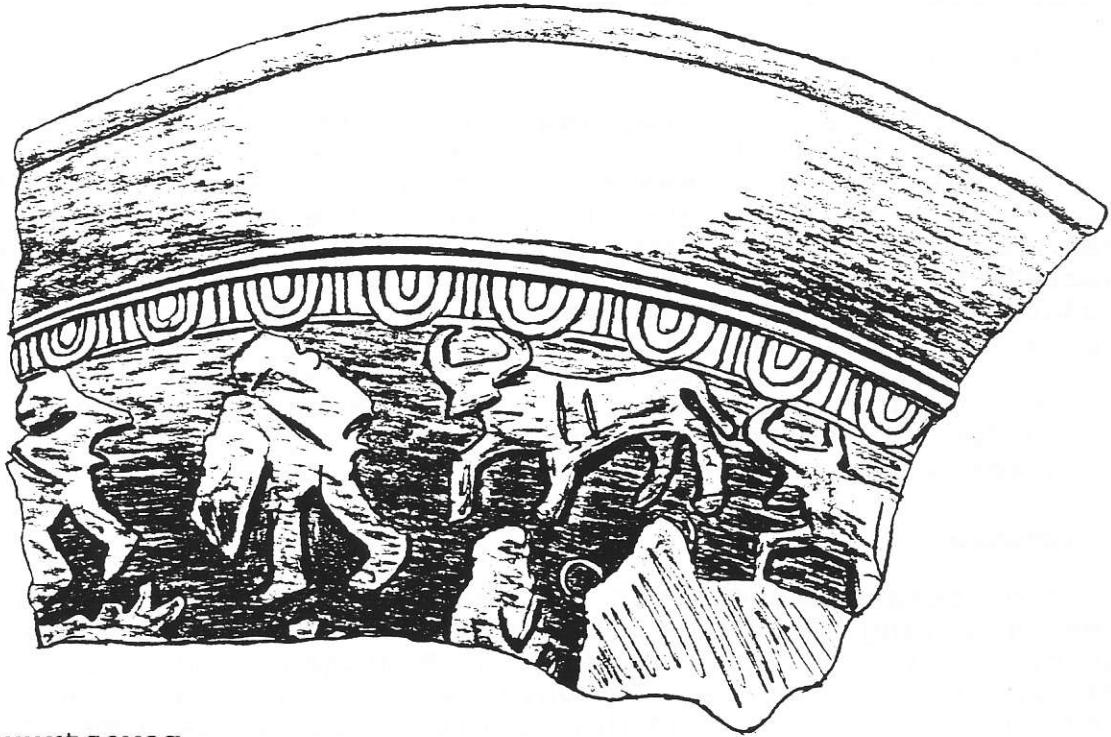
Woudseweg

In de eerste maanden van dit jaar vond er in de Woudse polder een opgraving plaats. Dit gebeurde ten noorden van de nieuwe stoplichten bij de Woudseweg. Archeologen, onder leiding van Heleen van Londen van de Universiteit van Amsterdam, legden daar de resten bloot van drie boerderijen uit de Romeinse tijd. Verspreid over een vrij grote oppervlakte werden sporen van bewoning gevonden uit met name de tweede eeuw na Christus.

Op het opgravingsterrein werden grote hoeveelheden aardewerscherven gevonden. Het betrof hier met name scherven van het 'Romeins-inheemse' type. Dit soort aardewerk werd niet geïmporteerd, maar ter plaatse gemaakt. Het Romeins-inheemse aardewerk was simpel van afwerking en slecht van kwaliteit. Dit laatste zorgt ervoor dat er bij het opgraven enige voorzichtigheid in acht genomen dient te worden. Het materiaal verbreekt namelijk erg gemakkelijk.

Romeins-inheems aardewerk was echter niet het enige wat er opgegraven werd, ook het prachtige 'terra sigillata' maakte deel uit van de vondsten. Terra sigillata is glanzend roodachtig aardewerk dat in de Romeinse tijd verscheidene eeuwen werd geproduceerd en geëxporteerd. Terra sigillata betekent letterlijk: 'gestempelde aarde'. Voorwerpen van terra sigillata waren vaak rijkelijk gedecoreerd en behoorden tot het luxe gedeelte van een inboedel. In alle uithoeken van het Romeinse rijk kon men dit aardewerk aantreffen.

Toen de opgravingen op deze plek uiteindelijk afgelopen waren, ging de auteur van deze bijdrage op het inmiddels geëgaliseerde terrein kijken of er nog scherven waren te vinden. Bij deze 'nabeschouwingen' was hij zo gelukkig een grote scherf van het terra sigillata-aardewerk te ontdekken (zie afbeelding). Eerlijkheidshalve moet erbij worden vermeld, dat de vinder eerst niet doorhad, dat het om een Romeinse scherf ging. Het oppervlak was zo glad en de randen zo scherp, dat hij dacht met 'terra Hema' te maken te hebben. Dit stukje vakmanschap zal wellicht binnen enige tijd in een tentoonstelling te bewonderen zijn.

Oostbuurtseweg

Een opgraving die in april 1994 de landelijke pers en zelfs het journaal haalde (op alle Nederlandse zenders), was het onderzoek aan de Oostbuurtseweg, ten zuiden van huisnummer 32. Het onderzoek stond wederom onder leiding van Heleen van Londen van de Universiteit van Amsterdam. De vondst was in meerdere opzichten bijzonder. In de eerste plaats ging het om een bewoning van juist na het jaar nul, op een opgehoogd stuk land: een terpje. Dit laatste schijnt in Midden-Delfland vrij zeldzaam te zijn.

Het terpje bevond zich in een veenlandschap dat in de twaalfde eeuw overstroomd werd. Op het terpje stonden vier boerderijen/woonhuizen gedeeltelijk over elkaar heen gebouwd. Het zure veen en het feit dat de resten zich eeuwenlang onder het grondwaterpeil bevonden, heeft ervoor gezorgd dat er een bijzonder goede conservering plaatsvond. Het hout van de muren, etensresten en rietmatten waren allemaal in excellente staat. De rietmatten zagen er uit, alsof ze vorige week onder het zand waren gegaan. Waar de archeologen ook opgetogen over waren, was het feit dat de kunstmatige ophoging van het terpje zo goed in het bodemprofiel was waar te nemen. Normaal gesproken zou men een vrij egale wand van grond zien, maar nu was er sprake van mooie afzonderlijke lagen van plagen.

Een opzienbarend aspect van deze opgraving was de 'vuursteen-kern' die in één van de huizen werd aangetroffen. Het bijzondere was dat deze vondst een kleine vijf-en-een-half millennium ouder was dan de woning. Dit feit leidde tot de suggestie dat er reeds door de bewoners van het 2000 jaar geleden gebouwde huis een soort archeologie werd bedreven. Hoewel er mijns inziens nog andere verklaringen mogelijk zijn, is piëteit met het verleden ongetwijfeld zelf ook al heel oud. Er is immers niets nieuws onder de zon.

De mensen die de boerderijen/huizen hebben bewoond, moeten inheemsen zijn geweest; in dit geval dus Cananefaten. Deze germaanse stam wordt ook wel Caninefaten genoemd, maar in een Romeinse militaire oorkonde die in 1970 in Poeldijk gevonden werd, wordt de naam van de stam gespeld als Cananefaten. Ze hebben het terpje niet lang bewoond. Naar schatting zo'n vijftig jaar.

Dit stukje bodemarchief is nu een gesloten boek. De eeuwenlang zo goed geconserveerde resten zijn in hoog tempo vergaan en het terpje moest plaatsmaken voor tuinbouw. Het onderzoek echter heeft veel waardevolle gegevens opgeleverd en zal waarschijnlijk nog een staartje krijgen: er is een goede kans dat één van de gevonden huizen wordt nagebouwd in het archeologisch themapark 'het Archeon' in Alphen a/d Rijn.

Bronnen:

- Unieke vondst bij Schipluiden, artikel in Delftse Courant, d.d. 19 mei 1994;
- Stuart, P, Provincie van een imperium, Leiden, 1986;
- Archeologisch Onderzoek in Midden-Delfland, Nieuwsbrief 3 en 4.

Gave nederzetting bij Schipluiden

Volgens de archeologen dateert de opgegraven nederzetting bij Schipluiden uit het begin van onze jaartelling.

Foto Toussaint
Kluiters/ANP

NIEUWE RECONSTRUCTIEPLANNEN KASTEEL KEENENBURG

Rina Visser-Rotgans,
secretaris Stichting Heropbouw Toren Keenenburg.

Zoals in het vorige jaarverslag reeds is gemeld, werd op zaterdag 12 september 1992, Open Monumentendag, het herbouwde zuidwesttorentje van het kasteel Keenenburg door de Stichting Herbouw Toren Keenenburg aan de gemeente overgedragen. Nadat deze Stichting in mei 1991 in het leven was geroepen, was het uiteindelijke doel in september 1992 bereikt. Niettemin heeft de Stichting besloten om zich niet op te heffen. De reden daartoe was o.a. de herinrichting van de kasteeltuin. Een plan hiervoor was aan de toenmalige wethouder van cultuur, mevrouw Van Paassen-Dessens overhandigd tijdens de overdracht van het torentje. Maar ook andere plannen speelden mee.

Het is bekend dat er binnen het gemeentebestuur plannen liggen om naast het nieuwe gemeentehuis een trouwzaal te bouwen. Dit mede in verband met het feit dat het voormalige gemeentehuis, dat nu nog als zodanig dienst doet, binnen afzienbare tijd deze functie niet meer zal kunnen vervullen.

Het bestuur van de Stichting Herbouw Toren Keenenburg, zag, mede door het enthousiasme van velen tijdens de gehele herbouwperiode van het torentje, een andere mogelijkheid, n.l. de herbouw van nog een gedeelte van het kasteel.

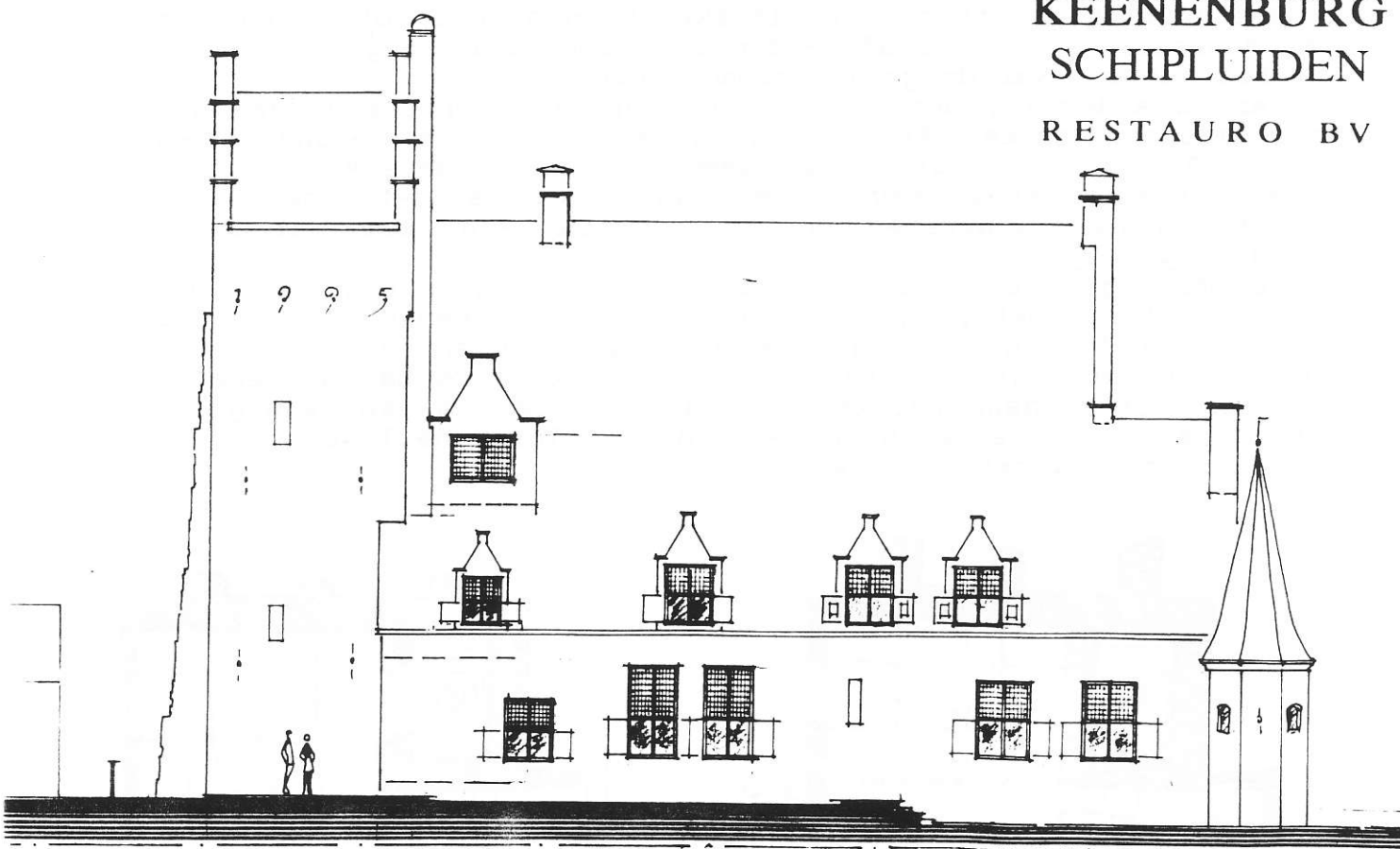
In juni 1993 is aan ir. P. van Velzen, de restauratie-architect die eveneens de tekeningen maakte voor de reconstructie van het zuidwesttorentje, de opdracht gegeven een reconstructie uit te werken van hoofdgebouw en traptoren.

In de uitwerking is de hoofdbestemming een Burgerzaal op de begane grond en een Trouwzaal annex Raadzaal op de eerste verdieping. Intern zal de stijl en sfeer vergelijkbaar zijn met een sobere uitvoering van het interieur van het Stadhuis op de Markt in Delft.

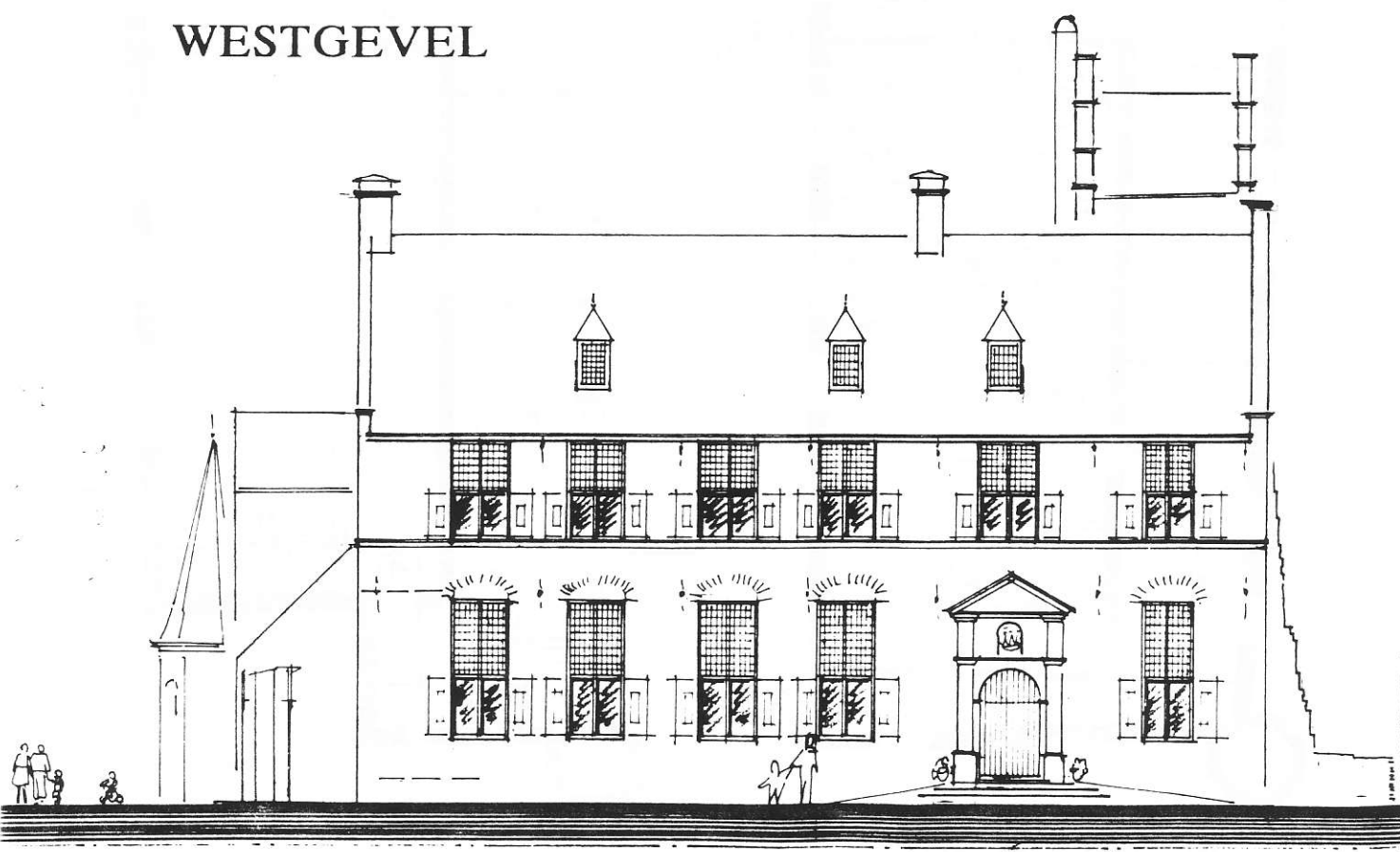
De reconstructie is gebaseerd op een uitgebreide studie aan de hand van opgravingsresultaten, de perspectieftekeningen van R. Roghman uit 1646 en archiefgegevens. Deze studie resulteerde o.a. in een maquette, schaal 1:100, die in beheer is bij de "Historische Vereniging Oud-Schipluiden". Aangezien de 14de eeuwse donjon, het oude hoofdgebouw, nog onder een plantenkas zit, is gekozen voor een zo betrouwbaar mogelijke herbouw van de 14de eeuwse traptoren en het aangrenzend hoofdgebouw uit de tweede helft van de 16de eeuw.

Voor de terreinaanleg kan in principe het in 1992 aangeboden ontwerp voor de kasteeltuin aangehouden worden. De gereconstrueerde gevels van het gebouw met bijbehorende raamhoogtes bepalen de te hanteren vloerhoogtes. Hierdoor ontstaan, net als in de 17de eeuw de hoge ruimtes met representatieve functies aan de binnenplaats (de oostgevel) en de kleinere dienst- en werkruimtes aan de grachtzijde (de westgevel). De traptoren zal in dit plan dienen als liftschacht. Op de begane grond resulteert dit in een zaal voor sociaal-culturele doeleinden en enkele nevenruimten. Op de eerste verdieping is een monumentale Raadzaal gepland, met daarnaast en daarboven diverse vergader- en werkruimten.

Reconstructie
Kasteel
KEENENBURG
SCHIPLUIDEN
RESTAURO BV

WESTGEVEL

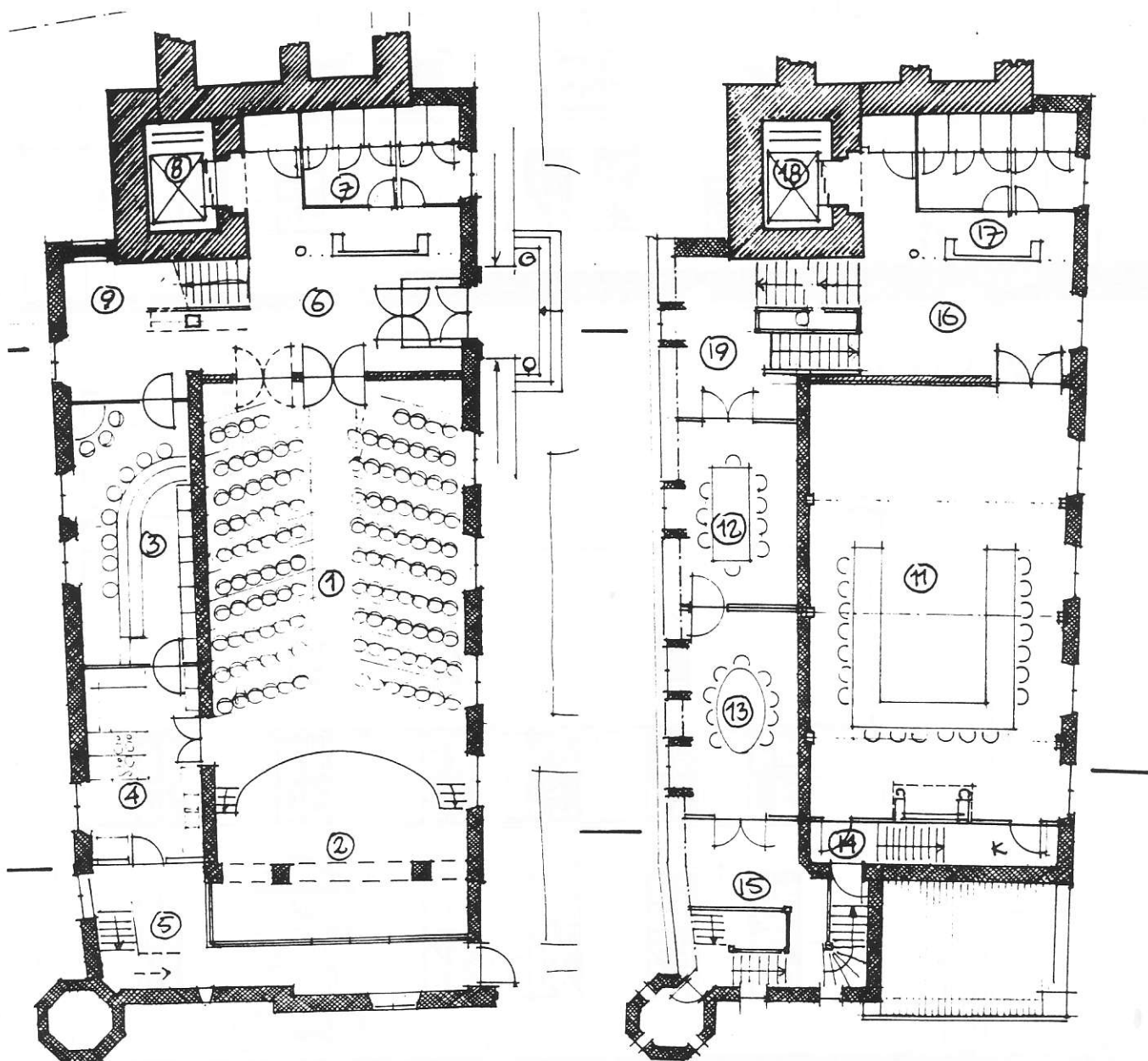

OOSTGEVEL

Het voorlopige ontwerp is uitgewerkt in gevels, plattegronden en doorsneden (zie de afbeeldingen). Ook zijn enige variaties in het gebruik van de gegane grond uitgewerkt.

Een en ander is, met een collage van sfeerimpressies van het toekomstige kasteel Keenenburg in een brochure gebundeld en eind 1993 aan de voltallige gemeenteraad uitgereikt. Ook de nieuwe burgemeester, mevr. J.M. van Bijsterveldt-Vliegenthart, heeft bij haar aantreden van de Stichting een exemplaar overhandigd gekregen.

De ontvangen reacties zijn zeer positief en enthousiast. Ook financieel zou het project haalbaar zijn. Niettemin zal het nog geruime tijd vergen voordat de definitieve plannen hieromtrent bekend zullen zijn. De Stichting hoopt uiteraard dat de gemeente Schipluiden deze unieke kans zal benutten om een belangrijk stuk historisch verleden in het heden te laten herleven met een uniek en functioneel gebouw!

BEGANE GROND

- 1 : burgerzaal 98m²
- 2 : podium 37m²

1e VERDIEPING :

- 11 : raadzaal / trouwzaal 105m²

DE 1993 KRONIEK VAN SCHIPLUIDEN

O. Spinnewijn

Het plaatselijk jaaroverzicht van feitjes en gebeurtenissen, welke zich binnen onze gemeentegrenzen afspeelden gedurende het jaar 1993. Gebeurtenissen die ons hier wel bezighielden, maar waar de niet-Schipluidenaar gewoonlijk geen of nauwelijks weet van had. Volledigheid is, net zoals bij de voorgaande edities, niet nagestreefd. Het is zomaar een greep uit hetgeen ons zo is opgevallen in de loop van 1993.

- * Dat jaar begint voor de 8.504 Schipluidenaren, net als elders, met vijf dagen vorst en dat betekende kort, maar volop schaatsplezier op de onvolprezen IJsbaan Vlietland. Al op de vijfde dag is het definitief gedaan met de winter. Van meer blijvende aard is, dat vanaf Nieuwjaar op de secretarie een gemeentelijke identiteitskaart kan worden uitgereikt. Dit gebeurt vooruitlopend op het nabije moment waarop een ieder moet kunnen laten zien, dat hij of zij degene is, waarvoor hij of zij zich uitgeeft.
- * Negen maanden na het afscheid van ds. H. van 't Maalpad heeft de Nederlands Hervormde gemeente weer een eigen predikant. Op 24 januari wordt ds. T. van der Hoeven als zodanig in Schipluiden bevestigd en dus zit nu Rijnsaterwoude zonder.
- * In februari laten Horenaren op een hoorzitting weten geen oren te hebben naar tien kleine speelplekjes voor de jeugd. Een teleurstelling voor de mensen van de gemeente die dat zo mooi hadden bedacht. Men ziet liever één grote speelgelegenheid uitgevoerd, dat is toch zeker ook gezelliger voor de moeders.
- * In diezelfde eerste maand leveren de koren St. Michaël en Vivace een opmerkelijke prestatie met de uitvoering van de "Carmina Burana" in de aula van de TU Delft. Ze worden voor de gelegenheid geassisteerd door een "Ad hoc" kinderkoor, het Rotterdams Symfonie Orkest en diverse solisten.
- * Rijksweg 19 blijkt ook in het nieuwe jaar alweer een succesvol discussieonderwerp. Men laat weer volop van zich horen en terecht, want een oplossing voor de algemene verkeersproblemen zal het niet zijn. De technische hoogstandjes die waterstaat daar laat zien, zullen bovendien nauwelijks kunnen voorkomen dat de betrekkelijke rust in Midden-Delfland niet verder wordt verstoord.
- * Op 2 maart is het even schrikken. Tijdens de raadsvergadering blijkt wethouder mevr. van Paassen, net als eerder, problemen te hebben met hoogbouw in de Voordijkshoorn en stelt daarmee haar zetel in de waagschaal. Een schorsing en een gesprek onder de zes ogen van het college brengen, zonder overtuiging, nog net de redding. De CDA-fractie wist zich vervolgens het zweet van het voorhoofd.
- * Met ontsteltenis vernemen de bewoners van de gemeente Schipluiden op 12 maart het betrekkelijk plotseling overlijden van hun oud-burgemeester A.J.A.L. Bruggeman, tot dan burgemeester van Leiderdorp. Velen bewaren een goede herinnering aan zijn ambtsperiode van 1976 tot 1985. Ook in Leiderdorp heeft hij Schipluiden steeds een warm hart toegedragen.
- * De lentemaand maart gonst zoals gebruikelijk van allerlei activiteiten. De Vlaardingsekade wordt over drie kilometer

verbreed en opgehoogd. Een karwei dat zeker een jaar vergt. Dit alles zonder het smalle pad langs het water af te sluiten, want de werkzaamheden worden vanaf pontons in de vaart uitgevoerd. De boomplantdag (24/3) zet de jeugd in beide kernen aan het werk, onder andere bij de Prins Willem Alexanderschool, die daarmee tevens de 200ste leerling kan inschrijven. Een heel andere boom slaat wethouder mevr. van Paassen op 30 maart, de eerste paal voor Voordijkshoorn III, waarin na voltooiing geen gaatjes meer over blijven. Aan essentiële zaken anders dan huizen, lijkt er dan toch nog wel iets te ontbreken, maar wie dan leeft, dan zorgt.

- * Van deze ontgroening naar de "Vergrijzing". In het jaar van de ouderen, 1993, komen in maart aan de Willem Alexanderhof 45 woningen beschikbaar, woningen die ouderen zo lang mogelijk zelfstandigheid moeten bieden. Verzorgingshuizen raken uit de mode, die kosten te veel, maar dat betekent nog niet dat de nieuwe gemeenschappelijke ruimte in de Kickerthoek nu ook zonder stoelen en serviesgoed kan. Ze bleken op de begroting te ontbreken. De geldbronnen om dit gemis op te heffen, weet men blijkbaar toch weer aan te boren, want bij de officiële opening op 2 juli kan, na een gezamenlijke inspanning van een vierjarige en een twee-en-zeventigjarige iedereen zitten.
- * De derby Schipluiden-Den Hoorn (4/4) zet de voetbal weer in het verkeerde zonnetje. De oogst is 2-0, vijf gele kaarten en twee rode. Hoornse supporters hebben vooraf de middenstip bij de tegenstanders uit het veld gelicht, de enige punt die ze mee hebben kunnen nemen. Kantine, borden en doelpalen in Hoornse kleuren geschilderd, vindt in het Schipluidense al evenmin waardering. De zeven, voor drie goede doelen, deelnemende lopers aan de Londense marathon laten gelukkig een positievere indruk achter ten aanzien van de sport.
- * Geen aprilgrap, maar een ingrijpende operatie: "Van zak naar bak", het gescheiden inzamelen van afval per 1 april. Of het algemeen straatbeeld met de bakken is verbeterd, waag ik te betwijfelen en ook GFT draagt eerder iets negatiefs dan positiefs uit, maar het milieu zal er ongetwijfeld beter mee af zijn.
- * Eind april daalt nog altijd in vele rangen en standen de lintjesregen over Nederland. De aangelegde maatstaven zijn dubieus, maar de voormalig directeur van de Stichting Maatzorg in Schipluiden ontving ongetwijfeld verdiend de versierselen, behorend bij Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Vijf andere dorpsgenoten moesten het met zilver doen.
- * De maand mei betekent meer en meer de start van velerlei mooi weer activiteiten. Tijdens de fiets en molendag tornen dit jaar door Schipluidens dreven ruim veertienhonderd fietsers op tegen een zeer straf windje en verder kunnen, ondanks matig lenteweer, de organisatoren van het Hoornse "DIOS-lentefeest" terugzien op een goed geslaagde happening. Van volkomen ander kaliber was de voorstelling van twaalf bulderende monsters op het woeste terrein van het zandlichaam voor de R 19. Op het weekeinde van 8 mei lieten twaalf Mercedes Benz bouwvoertuigen zien, dat zandduinen hen niet deren.
- * De in veertig jaar tot een vertrouwd beeld geworden tassen hout, kisten en pallets in het gebied rond de Hoornse brug behoren tot het verleden. Hallensleben en Holland Packing

hebben hun boeltje overgebracht naar het Brabantse Terheijden, weg dus uit de benauwde randstad.

- * Als faits divers meldt de meikroniek verder dat Steeds Voorwaarts voetbal op het randje ontkwam aan degradatie naar de HVB, het aanbieden van een vals briefje van f 1.000, dat dan vervolgens door de politie! in beslag wordt genomen en ook de diamanten bruiloft van het echtpaar Vermeer-van Stel. In de loop van het jaar vierden nog andere drie echtparen om dezelfde reden feest: Van Paassen-Cloosterman, Cloosterman-van der Vaart en Van der Stap-van Loenen.
- * UNIVÉ heropent op 3 juni haar ingrijpend vernieuwde kantoorruimte bij de Hoornse brug. Precies een jaar eerder beloofde een wethouder daar dat het hem menens was iets te doen aan het verkeersprobleem ter plaatse. Van een oplossing noch van de wethouder merken we nog iets. Wel krijgen raadsleden vanaf nu elk f 100,- per jaar voor herscholing, misschien helpt dat. Ofschoon, de VVD verklaart dat niet nodig te hebben en zo ja dan zijn ze zelf draagkrachtig genoeg.
- * De derde lustrum kadelloop op 3 juli telt een record aantal deelnemers. Uit het veld van 1133 deelnemers wint Peter van Marrewijk uit Vinkeveen de 12 km. Het klassement telt dit jaar voor het eerst mee voor de vijf Westlandse hardloopwedstrijden.
- * Bouwbedrijf van Maurik haakt af bij de aanleg van de minstens vijf miljoen kostende aanleg van een 27 holes golfbaan in Midden-Delfland. Desondanks blijft het Bureau van Uitvoering optimistisch, want er wordt verwacht dat in 1994 de uitvoering toch wel kan starten, een aanleg die overigens ook weer jaren zal vergen.
- * Teruggekeerd van de vakanties (of thuis gebleven vanwege de zomerfeesten) beleeft Hodenpijl op 21 augustus de dertigste Jongveedag. Diezelfde avond verzorgt Gustav Leonhard het zomeravond concert in de kerk van 't Woudt. Uitéénlopende kampioenen op één dag.
- * Eind augustus inventariseert de provincie de monumenten in onze gemeente. Een levend monument is ongetwijfeld het gebruikelijk Oranjefeest in Sion, dat nog stoelt op de verjaardag van koningin Wilhelmina. Helaas, het weer werkte de hele maand al niet mee en in de kinderoptocht ziet men dan ook spandoeken meedragen waarop de kinderen de Lieve Heer om wat zon vragen.
- * Merkwaardigerwijs doet onze politie op 24/8 de uitspraak, dat dit jaar Schipluiden stukken veiliger zal blijken. Het ware nog altijd beter de huid van de beer niet te verkopen, voordat die geschoten is!
- * De eerste sleutel in plan Voordijkshoorn is op 31 augustus voor de heer en mevrouw Willemsen. De overhandiging zou, wat buitenissig, door de burgemeester gebeuren. Een parachute-sprong die hem met de sleutel bij het echtpaar voor de deur moet brengen, kan op het laatste ogenblik vanwege het weer geen goedkeuring krijgen. Gelukkig heeft mevr. van Paassen de tweede sleutel op zak en kan die op meer conventionele wijze tijdig ter plaatse aanbieden. De eerste paal voor 162 nieuwe woningen slaat burgemeester Waaijer op 16 september maar snel en gewoon.
- * Op 7 september deelt de politie een bijzonder proces verbaal uit op het al meer genoemde zandlichaam en wel op grond van de luchtvaartwet. Radiografisch besturen van een modelvlieg-

- tuig heeft de grote luchtvaart rond Rotterdam door storing in gevaar gebracht en dat kan natuurlijk niet.
- * Begin oktober heropent "Manege Chardon", na een totale verbouwing, de deuren van een vijf sterren manege, de beste van het land. Onze meervoudig wereldkampioen vierspanrijden IJsbrand kan uit de grond van zijn hart verklaren, dat het een goed jaar was met als enig mogelijk bezwaar dat het misschien zelfs te veel hoogtepunten telt. We zullen nog wel van hem horen.
 - * Van alle kanten is men in onze gemeente steeds bereid in te springen bij allerlei acties voor hen die het minder hebben: missie, DORKAS, Joegoslavië, enz.. Zo vertrekt op 20 oktober al weer een vijfde transport met hulpgoederen naar Polen. Alles vol overgave bijeengegaard door leerlingen van de Juliana van Stolbergschool. Twee vaders zullen kijken of alles wel goed aankomt.
 - * Honderd jaar zondagsschool gedenkt de Schipluidense Nederlands Hervormde gemeente op de tiende van de tiende maand. De 13 augustus 1893 startte men daar voor de eerste keer met dat onderricht.
 - * Het eind van de wijnmaand vermeldt twee feiten. Weer verlaat een bekend bedrijf de gemeente: nu de Groeilampen B.V. Poot, die zich gaat vestigen in het Friese Makkum. Vervolgens gaat het gemeenteapparaat na lang soebatten dan toch overstag en stemt ermee in voortaan Max Havelaar koffie te zullen schenken. Een steuntje in de rug voor de derde wereld producenten.
 - * Groep 7 van de PWA school mag 23 oktober met een touringcar naar Duinrell. Dit dankzij het schrijftalent van Marloes Arkesteijn, die de eerste prijs won met haar verhaal voor een wedstrijd uitgeschreven door de openbare bibliotheken.
 - * Op 4 november ontvangt onze burgemeester 30 ambtgenoten uit Tsjechië. Ze willen zich op de hoogte stellen over de wijze waarop ons democratisch bestel functioneert, om daar dan wellicht in eigen land op de juiste wijze hun voordeel mee te doen.
 - * In november zorgt een kranteartikel voor een zekere opwindning in Den Hoorn. De Horenaren zouden kampen met een identiteitscrisis! Met de overzee liggende kern Den Hoorn zouden ze liefst maar zo min mogelijk te maken hebben, enz. Het veelvuldig weerwoord spreekt van gezonde rivaliteit of fabeltjes, maar toch: waar rook is, is vuur! Wellicht dat de in gebruikname van de nieuwe verlichting voor S.V. Den Hoorn, op 23 november, beter licht laat schijnen, want uit die hoek kwam begin dit jaar ook al een stukje onverkwikkelijke rivaliteit tot uiting.
 - * Helaas moet, nu het einde van het jaar nadert, 1993 worden bestempeld als een desastreus jaar voor de Westlandse tuinbouw. De afzet is drastisch teruggelopen en zo zijn met name bijvoorbeeld onze tomaten bij onze belangrijkste afnemers, de Duitsers, niet meer gewild. Menig hardwerkende tuinder staat momenteel tegenover een berg economische problemen en heeft alle moeite het hoofd boven water te houden.
 - * Op 27 november verricht Sint Nicolaas, die een week eerder zijn intocht in de gemeente maakte, de openingshandeling voor het kinderdagverblijf "'t Kickertje", dat is ondergebracht in het voormalig kruisgebouw te Den Hoorn. Men heeft er heel wat doorzettingsvermogen voor op moeten brengen.

- * Economie blijkt via ingenieuze gedachtenspinsels merkwaardige resultaten te kunnen afwerpen. Op 30 november gaat de raad akkoord met de verkoop van het gemeentehuis aan een zelf op te richten stichting. Huur van het gebouw levert dan een belastingvoordeel van f 200.000,- op! Dezelfde raad gaat akkoord met de reconstructie van de Hoornse kademuur voor ca. f 565.000,- (een werk voor volgend jaar).
- * De eerste dag van december ziet men onze burgemeester in een eerste klas coupé, onder het genot van allerlei lekkere hapjes, kennis maken met de omstreden Hoge Snelheids Trein. Zou hij lobbieren voor een tracé over het fietspad van onze voormalige Wij Sukkelen Maar?
- * Een voor onze gemeente niet alledaags ongeluk is op 18 december de aanrijding van een hert op de Woudseweg door een auto. Het dier heeft dat niet overleefd.
- * Belangrijk bericht! Sint Nicolaas' assistent van Wietingen bergt dit jaar de mijter voorgoed op in zijn kast; hij is aan pensioen toe. Het is mooi geweest, volgens eigen zeggen, het is geen beroep, het is een roeping.
- * Beide kernen hebben op het eind van het jaar hun traditionele kerstvieringen. In Den Hoorn verzorgen de alom bekende "Buddy's" in een afgeladen kerk "Kindje wiegen". Dat het Jezus-kindje een meisje is, deert niet. In Schipluiden geniet men van een kerstconcert bij kaarslicht in de stemmige Nederlands Hervormde kerk.
- * Rest tenslotte wat er volgens de bevolkingsregisters geworden is van de 8.504 inwoners aan het begin van dit jaar. Dat aantal is met bijna 300 uitgegroeid tot 8.795 inwoners (4.564 mannen en 4.231 vrouwen). De uitbreiding in Den Hoorn is daar ongetwijfeld debet aan, evenals aan het grote aantal interne verplaatsingen: 311, tegen nog 195 het jaar daarvoor. Voor de burgerlijke stand gaven 38 bruidsparen hun jawoord, helaas werd voor niet minder dan tien huwelijken de scheiding uitgesproken, een ieder jaar steeds sterker toenemend percentage, cijfers waarachter toch ook het nodige leed achter verborgen moet zijn.

TOESPRAAK DOOR J.W. MOERMAN BIJ DE PRESENTATIE VAN HET BOEKJE
'ZEVENHONDERD JAAR KERKELIJK LEVEN IN SCHIPLUIDEN', 12 MEI 1994

Op 12 mei 1294, vandaag precies 700 jaar geleden, gaf het Domkapittel van Utrecht 146 morgen land in erfpacht aan Jan van Dorp, hoofdbewoner van het adellijke Huis te Dorp, dat ten westen van Schipluiden heeft gestaan. In de akte wordt vermeld dat het betreffende land, Sint Maartensregt, gelegen was in de parochies van Delft en... Schipluiden. Voor het eerst wordt in een officieel stuk gesproken over de parochie Schipluiden, en waar een parochie is, daar is een kerk.

Oorspronkelijk waren de gelovigen van De Lier en Schipluiden aangewezen op de parochiekerk van Maasland. Toen de bevolking in de loop van de 13de eeuw groeide, nam de behoefte toe om de beschikking te krijgen over een kerkgebouw in de directe woon-omgeving. In 1245 werd de parochie De Lier van Maasland afgescheiden (een feit dat men volgend jaar in De Lier zal herdenken); Schipluiden volgde een aantal jaren later. De parochie Schipluiden moet tussen 1245 en 1294 zijn ontstaan. Omdat de juiste stichtingsdatum ontbreekt, is het een goede zaak om de oudste vermelding als herdenkbaar feit naar voren te halen.

Ruim 700 jaar geleden woonden er in Schipluiden blijkbaar voldoende mensen om een eigen kerk met pastoor te kunnen onderhouden. De bevolking behoefde dat niet geheel zelfstandig te doen, want de kerk van Schipluiden bleef, net zoals de kerk van De Lier, verbonden met de moederkerk van Maasland. De drie kerken vielen onder de Duitse Orde. Dit is onder meer af te lezen uit de naamgeving.

De kerk van Maasland had als patrones Maria Magdalena, die als symbool werd gezien van de ziekenverzorging, een belangrijke taak van de Duitse Orde. De kerk van De Lier had als patroonheilige St. Joris, het ridderlijke element van de Duitse Orde. De kerk van Schipluiden werd verbonden met de naam St. Michaël, het priesterlijke element van de Duitse Orde.

De Duitse orde, die in Maasland een eigen vestiging had, benoemde de pastoor en kreeg een deel van de inkomsten van de kerk, waarmee het onderhoud van de pastoor werd verzorgd.

Het huidige koor van de hervormde kerk van Schipluiden dateert uit de 13de eeuw. Het oorspronkelijke schip van de kerk had dezelfde breedte als het koor. Toen het aantal parochianen in de tweede helft van de 15de eeuw steeg, werd besloten het kerkgebouw uit te breiden. Dit gebeurde omstreeks het jaar 1500. Het schip kreeg toen de huidige breedte. De bouwstijl kan gekarakteriseerd worden met de term 'boerengotiek', een eerlijke en directe bouwwijze, zonder bijzondere sierelementen. Het bouw materiaal - de kleurrijke stenen, afgewisseld met natuurstenen blokken op de steunberen - heeft voldoende zeggingskracht.

De bouw is volgens oude voorschriften uitgevoerd. Het torenportaal met de toegang vindt men niet aan de zijde van de Dorpsstraat, maar aan de westkant. De oude stenen toren die in 1810 wegens bouwvalligheid is gesloopt, weerde de harde westenwinden, een bijkomend voordeel. De oriëntatie van de kerk heeft alles te maken met de plaats van het altaar in de koorafsluiting. Wanneer de priester de mis opdroeg, stond hij met zijn

gelaat gericht naar het oosten, de plaats waar Christus heeft geleefd.

Het koor was ook de ruimte, waar men vanouds het liefst de doden begroef. Hier rustte men het dichtst bij het heiligste van de kerk. Zelfs na de Reformatie bleef dit de plek met de duurste begraafplaatsen.

G. van Giessen, De Ned. herv. kerk van Schipluiden, 1729.

Schipluiden ging in 1572 als één van de eerste kerken in het Westland over naar de Reformatie. Hubertus Franciscus, een gewezen priester uit de Zuidelijke Nederlanden, werd de eerste predikant. De aanwezigheid van het huis Keenenburg, met de familie Van Egmond, verklaart de snelle komst van deze protestantse voorganger. Otto van Egmond had in 1572 de kant van de Opstand en de 'ghereformeerde religie' gekozen. De lokale bevolking had het moeilijk met de godsdienstkeuze. In dit geval ging de ambachtsheer hen voor. De komst van een krachtige, eigen predikant was veelal van doorslaggevende betekenis voor het welslagen van de lokale reformatie.

Het is opvallend dat in Schipluiden vooral de middenstanders in de dorpskern naar de nieuwe religie overstapten. Zij woonden letterlijk in de schaduw van het kasteel Keenenburg. In het buitengebied waren al vrij snel jezuïeten-priesters werkzaam, die de twijfelaars weer terughaalden naar de moederkerk. De gereformeerde overheid maakte het de volgelingen van de Kerk van Rome niet gemakkelijk om hun geloof openlijk te belijden.

Aanvankelijk kwamen de katholieken bijeen op zolders of in schuren van afgelegen boerderijen. Zo'n boerderij vond men ook halverwege Schipluiden en Den Hoorn, in het vrijwel geheel katholiek gebleven ambacht Hodenpijl. Hier trouwde op 20 april 1653 de in onze tijd wereldberoemde schilder Johannes Vermeer.

In de achttiende eeuw traden de rooms-katholieken uit de schuilkerkfase. Het schuurkerkje van Hodenpijl kreeg een torentje met een heuse kerkklok, waarmee men de aanwezigheid luid kon duidelijk maken.

We hebben niet de indruk, dat de godsdienstscheiding met de Reformatie ook een scheuring in het dorpsleven teweegbracht. Tot groot verdriet van de predikanten - soms de enige echte calvinisten - hielden de gereformeerden zich nog lang en graag bezig met allerlei wereldse zaken, zoals de rederijkersfeesten en de kermis (de zomerfeesten van de 17de eeuw). Ook op de scholen troffen katholieke en protestantse kinderen elkaar nog lange tijd. Katholieke doden werden naast gereformeerde doden in deze kerk begraven.

Pas in de 19de eeuw ging zich een scheiding der geesten voltrekken. De katholieken waren boos op de hervormden, omdat zij na de gelijkstelling van de godsdiensten, in de Franse tijd, niet de beschikking kregen over de oude dorpskerk. Zij waren qua aantal in de meerderheid, maar de hervormden konden aantonen dat de kerk aan de Dorpsstraat niet meer de oorspronkelijke katholieke kerk was. In 1616 had een brand het kerkgebouw met de pastorie, het schoolhuis en een groot deel van het dorp in de as gelegd. Dankzij het bemiddelende optreden van Jacob van Egmond, ambachtsheer van Schipluiden, maar ook lid van de Staten van Holland en voorzitter van de Staten-Generaal, mocht het kerkbestuur van de hervormde gemeente een collecte houden in geheel Holland en West-Friesland.

Door deze inzamelingsactie kon de kerk in drie jaar volledig worden herbouwd. De Middeleeuwse kerk van de katholieken was er dus niet meer, volgens de hervormden. Ze vertelden er in 1808 niet bij, dat de herbouw van de kerk voor een belangrijk deel was gefinancierd uit de bier-, wijn- en turfaccijnzen, die lange tijd in het dorp werden geheven. De bezoekers van de

lokale herbergen, waaronder ongetwijfeld ook veel katholieken, hebben gezamenlijk de schulden van de hervormde gemeente helpen verminderen.

Met de emancipatie van de katholieken in de loop van de 19de eeuw en de stichting van de Gereformeerde Kerk in 1892 groeiden de verschillen. De gereformeerden kregen in 1909 een eigen school aan de Veenweg, de huidige Keenenburgweg. Op de openbare school leerden hervormde en katholieke kinderen nog lange tijd samen, totdat zich ook daar in 1923 een scheiding voltrok. De katholieken kregen in dat jaar in het dorp een eigen school. Hun kerk en pastorie bleven onder Hodenpijl, een prima lokatie zolang er sprake was van een streekparochie, met een verzorgingsgebied van de Noordhoorn tot Zouteveen en van Abtswoude tot De Lier. Pas na de stichting van een r.k. kerk in Den Hoorn in 1917 ging men vanuit Schipluiden de lokatie Hodenpijl als ongemakkelijk ervaren. Toch zou het nog tot 1963 duren, voordat een nieuwe r.k. kerk in het dorp Schipluiden in gebruik kon worden genomen.

Al eerder was er aan de Singel een gereformeerde kerk gebouwd. In 1893 werd dit kerkgebouw in gebruik genomen. De kleine protestantse kerkgemeenschap was verscheurd; de scheiding werd gevormd door het water. Op het water waren ook de eerste gedachten over een afscheiding uitgesproken. Schipluiden was in de 19de eeuw naast een dorp van ambachtslieden en middenstanders ook een dorp van schippers geworden. Het waren kleine luiden die met hun westlanders en bokken de Hollandse wateren bevoeren, op zoek naar vracht en inkomen. De winsten waren gering, de werkdagen lang.

De boerenstand had het in de tweede helft van de 19de eeuw heel wat makkelijker. Ook zonder gebed groeide het gras wel; de melk kon voor een goede prijs worden afgezet in de snel groeiende, omringende steden. Verschillende families konden niet met de groeiende vrijzinnigheid van de meer welvarenden leven en zo ontstond er ook in Schipluiden een Gereformeerde Kerk, met eigen predikanten.

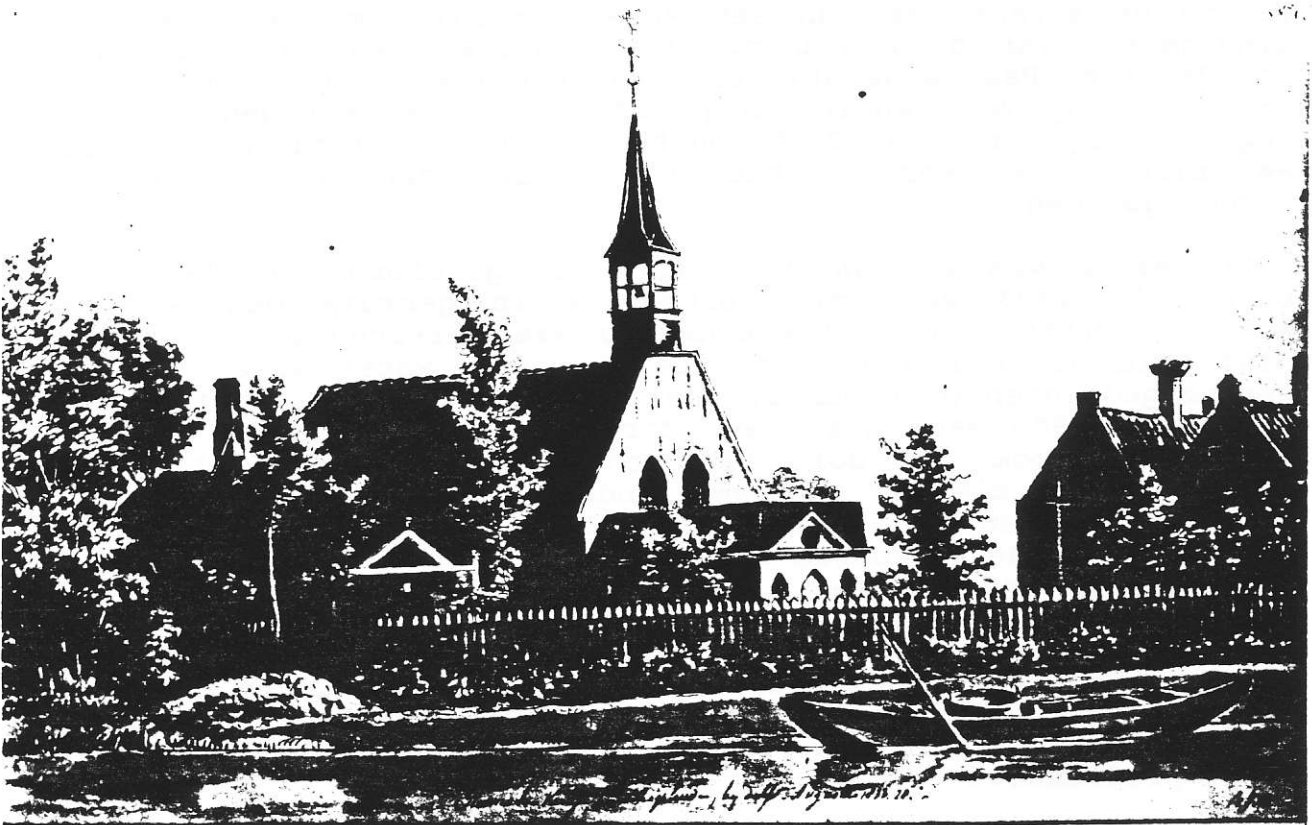
Wat eeuwen samenleefden, lijkt elkaar in de twintiger en dertiger jaren minder te gaan verdragen. Men trouwde binnen de eigen kerk, men ging naar de eigen school en men stemde K.V.P., A.R. of C.H.U. Men kocht brood bij de eigen bakker en men zocht een schilder van de eigen kerk. Toch was Schipluiden te klein om de zuilen echt gesloten te houden. De enige dokter was rooms-katholiek, evenals de burgemeester. Op politiek gebied werd er goed samengewerkt, maar ook op andere terreinen kwam men elkaar regelmatig tegen. Boeren troffen elkaar op de Delftse veemarkten, tuinders voeren gemeenschappelijk naar de Delftsche Groenteveiling. Ook in het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog vielen de scheidslijnen weg.

Na de oorlog zien we de samenwerking op kerkelijk gebied toenemen - eerst schoorvoetend - de hervormden mogen tijdens de restauratie van hun kerk in de vijftiger jaren gebruik maken van het gereformeerde kerkgebouw; samen in één kerk, maar nog wel op gescheiden tijden. De gereformeerde en hervormde kinderen zaten inmiddels wel op één school.

De samenwerking tussen hervormden en gereformeerden is steeds hechter geworden. Ook met de katholieken worden allerlei kerke-

lijke zaken gemeenschappelijk aangepakt. Het onderlinge begrip groeit; er is meer dat de kerken bindt dan scheidt. Ook de groeiende onkerkelijkheid lijkt de kerken nader tot elkaar te brengen.

Velen hebben zich in Schipluiden in de afgelopen 700 jaar ingezet om de kerk levend te houden. Het is een geschiedenis van eenheid, scheiding en groeiende samenwerking. De basis is in 1994 nog altijd hecht en schept verwachtingen voor de toekomst.

'Roomschen Kerkje bij Schipluiden', aan de smalle rijweg langs de Gaag, met rechts een deel van de bebouwing van de buitenplaats Hodenpijl, 1833.

DE DELFTSE SCHILDER JOHANNES VERMEER TROUWDE IN SCHIPLUIDEN

J.W. Moerman

Op 4 april 1653 verschenen Johannes Vermeer en Catharina Bolnes voor hun ondertrouw op het stadhuis te Delft. In het Delftse huwelijksregister van 1650-1656 vindt men in de kantlijn naast de aantekening van hun ondertrouw de volgende notitie: 'Attestatie gegeven op Schipluij den 20en April 1653'.¹ Dit betekent dat de nu wereldberoemde schilder zijn huwelijk op zondag 20 april 1653 in Schipluiden heeft laten inzegenen.

Het is een heel opmerkelijk gegeven. Waarom vond deze plechtigheid in Schipluiden plaats en trouwde Vermeer niet gewoon in zijn woonplaats Delft?

Maria Thin, de moeder van Catharina Bolnes, was hiervoor waarschijnlijk verantwoordelijk. Zij had zowel maatschappelijke als godsdienstige bezwaren tegen het huwelijk. Maria Thin, die gescheiden was van Reynier Bolnes, was praktizerend rooms-katholiek. Zij kwam uit een Goudse patriciërsfamilie van baljuwen, dijkgraven en schepenen en was na haar scheiding naar Delft gekomen. Maria woonde hier met haar dochter in een groot huis aan de Oude Langendijk. Zij bezat verschillende huizen en landerijen. Daarentegen had de jonge Johannes Vermeer een eenvoudige en enigszins bedenkelijke achtergrond. Zijn familie was gereformeerd. Zijn vader had in Delft op het Marktveld een herberg en was kunsthandelaar. In de zeventiende eeuw stonden deze beroepen laag in aanzien. Daarnaast kwamen in de familie van Vermeer gevallen van valsemunterij, gevangenschap en faillissement voor. Er was dus een groot verschil in milieu tussen beide families.

Maria Thin ging uiteindelijk akkoord met het huwelijk van haar dochter Catharina, mits de bezittingen van de aanstaande bruidegom gescheiden zouden worden gehouden van die van de bruid. Een andere voorwaarde voor haar toestemming was vrijwel zeker, dat Vermeer katholiek moest trouwen. De jonge schilder had hiermee vermoedelijk weinig problemen. Zijn schoonmoeder bezat belangrijke relaties in de katholieke wereld. Deze personen werden door Vermeer, die nog aan het begin van zijn carrière stond, wellicht als veelbelovende beschermheren gezien.

Maria Thin bezocht in Delft trouw de godsdienstoefeningen van de jezuïeten, die daar toen nog in het geheim moesten worden gehouden. In Schipluiden werd de katholieke godsdienst in die tijd echter al veel openlijker beleden. De schuilkerk van dit dorp stond onder Hodenpijl, langs de openbare (vaar)weg tussen Den Hoorn en Schipluiden. Hier werkte vanaf 1644 de jezuïet Johannes Verwey. Hij was in Gouda geboren en woonde bij de jezuïeten in Delft. Maria Thin en haar dochter Catharina Bolnes moeten deze priester goed gekend hebben.

Ook zakelijk bezat Vermeers' schoonmoeder banden met Schipluiden. In de periode van het huwelijk had één van de inwoners van Schipluiden, een zekere Adriaan Jansz. Bacx, een tamelijk grote som geld van Maria geleend. (Drie jaar later liet zij zijn huis, ter afbetaling van de schuld, op een veiling verkopen.)²

Detail van 'Allegorie op de Schilderkunst; Het Atelier', schilderij van J. Vermeer.

Johannes Vermeer, 1662

Schipluiden was om meerdere redenen dus een aangewezen plaats voor het huwelijk van Johannes Vermeer en Catharina Bolnes. Overigens kwam het in de zeventiende eeuw meer voor, dat stedelingen in de omliggende dorpen trouwden.

Na de sluiting van het huwelijk trok Johannes met zijn echtgenote in bij zijn schoonmoeder. Maria Thin steunde met haar kapitaal het kinderrijke gezin van haar dochter en stelde Vermeer in staat een luxe schilder te zijn, die niet behoefde te werken voor de eerste levensbehoeften van zijn gezin.

Bronnen

1. G.A. Delft, Huwelijksregister, 1650-1656, 5/20 april 1653.
2. G.A. Delft, Notarieel archief, nr. 2114, akte nr. 321.

Literatuur

1. Albert Blankert, Johannes Vermeer van Delft 1632-1675. Utrecht/Antwerpen 1975.
2. John Michael Montias, Vermeer en zijn milieu. Baarn 1993.
3. A. van Peer, Het huwelijk van Jan Vermeer. Delftsche Courant, 24 jan. 1970.

KERKEPAD 1994 SCHIPLUIDEN

O. Spinnewijn

Inleiding

Dit jaar herdacht de parochie Schipluiden op 12 mei 1994, dat zij 700 jaar eerder, op 12 mei 1294, voor de eerste keer als zodanig wordt vermeld in een acte bij een grondoverdracht in Sint Maartensregt. Het gaat om een transactie tussen het Domkapittel van Utrecht en de Duitse Orde. Naar aanleiding hiervan werkte de Historische Vereniging Oud-Schipluiden voor de Open Monumentendag op 10 september een kerkepadprogramma uit, bestaande uit een wandel en/of fietsroute. De routes voerden in en buiten Schipluiden langs de vele objecten die een rol speelden in de 700 jaar kerkgeschiedenis van Schipluiden. Zowel de drie kerken in de dorpskom Schipluiden, als de kerken van Maasland, De Lier en 't Woudt stonden open voor belangstellenden en boden ieder een specifieke bijdrage met betrekking tot het overzicht van zeven eeuwen kerkgeschiedenis. Een samenvatting van deze tochten is in dit jaarverslag opgenomen. Dit voor hen, die wegens allerlei redenen het pad niet hebben gevolgd. Zij kunnen nu alsnog kennismaken met de vele, misschien onverwachte, plekjes in en buiten het dorp, waar onze kerkgeschiedenis werd geschreven. De routebeschrijvingen starten bij de Nederlands Hervormde kerk, Dorpsstraat 2 in Schipluiden.

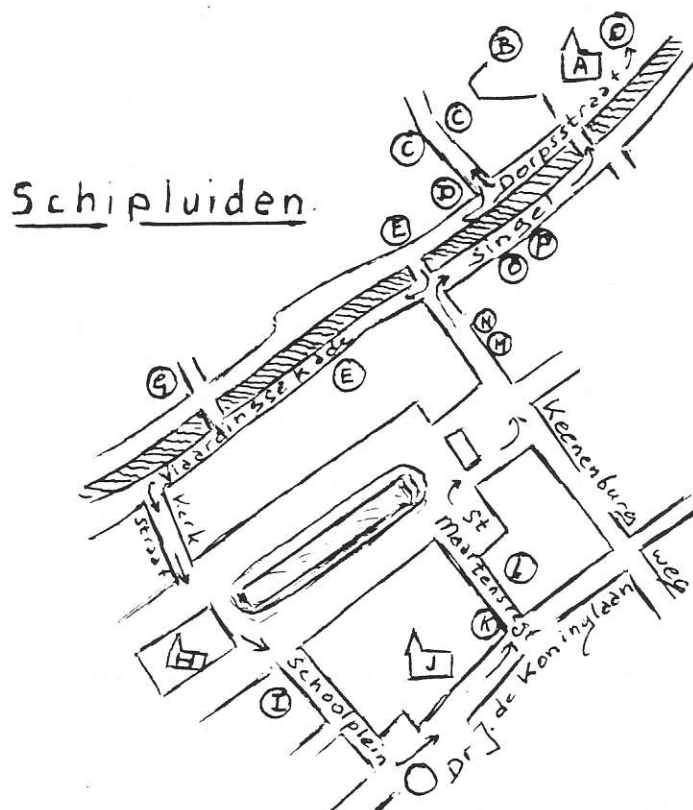
Kerkepad Schipluiden.

A) De Ned. Hervormde kerk. Deze kerk staat op dezelfde plaats als de parochiekerk van Schipluiden, welke in 1294 voor de eerste maal ter sprake komt bij de overdracht van het stuk grond in Sint Maartensregt. De oorspronkelijke kerk was smaller, had een stenen toren en was, zoals gebruikelijk, "Oost-west" gericht. Dat wil zeggen dat de priester, staande aan het altaar, het gelaat naar het oosten, naar Jeruzalem richtte. De kerk was toegewijd aan de aartsengel Michaël.

In de loop van de eeuwen werd het schip verbreed en moest het bovendeel van de stenen toren in 1810 worden afgebroken. Daarvoor in de plaats kwam een houten torentje. De kerk en haar bedienaren hebben steeds nauwe banden gehad met de bewoners van het voormalig kasteel "De Keenenburg", dat aan de overzijde van de vaart lag. Talloze monumenten in deze interessante en mooie kerk houden dit verleden nu levend.

Direct achter de kerk ligt "Het Anker" (B), eeuwenlang de met de kerk verbonden school. Hier leerde de Schipluidense jeugd

uit wijde omgeving de kunst van het lezen. Onder hen bevond zich ooit ook de dichter Hubertus Kornelisz. Poot, die op een boerderij onder Abtswoude woonde en door zijn vader hier naar school werd gestuurd. Eén van zijn gedichten herinnert aan die tijd, wanneer hij opmerkte dat hij ging "naer de boerenschool van 't Schipluisch A.B.C.". Het Anker was tot 1862 als school in gebruik, maar inmiddels veel te klein geworden. Daarom had de gemeente Schipluiden, 100 meter verder, een terrein verworven, waarop in dat jaar een school voor openbaar onderwijs werd gebouwd. Lopend via de Dorpsstraat naar de Boomgaardslaan vindt men op nr. 12 nog altijd dit schoolgebouw (C), met op nr. 14 het huis van de hoofdonderwijzer, het "Schoolhuis". Al betrekkelijk snel groeide de jeugd ook hier uit en werd rond 1900, op nr. 3, een nieuwe openbare school gebouwd. Tegelijkertijd kreeg het protestants onderwijs haar eigen school, maar van 1925 tot 1950 had de "Vereniging voor Christelijk Hervormd Onderwijs" nr. 12 toch weer als school in gebruik. Het openbaar onderwijs op nr. 3, dat vanaf ca. 1900 vrijwel uitsluitend voor de katholieke jeugd bestemd bleef, werd in 1923 omgezet in katholiek onderwijs. De beide scholen werden respectievelijk in 1950 en 1940 aan het onderwijs onttrokken.

Terug op de Dorpsstraat 14, op de hoek met de Boomgaardslaan, springt onmiddellijk een wit huis in het oog (D). Dit pand, een voormalige burgemeesterswoning, werd in 1923 aangekocht door de gereformeerde gemeente, die op zoek was naar een betere ambts-woning voor haar predikanten. Dit huis werd tot 1936 als zodanig gebruikt. Nog even de Dorpsstraat aanhoudend, stoppen we bij nr 17 (E). Uit verkoopacten weten we dat daar tot 1768 "Armenhuisjes" stonden. (Ook gedeeltelijk achter het pand op nr. 16) In 1768 verkochten Pieter van der Spruijt en Abraham Lugtigheid, armenmeesters van de Heilige Geest te Schipluiden, aan Johannes Tukker, meesterwagenmaker te Schipluiden, "Sekere

drie huizen en erven staande ende gelegen naast en achter de andere in het dorp Schipluiden in het armenslop". Johannis had al in 1752 de wielmakerswinkel ten westen van dit slop gekocht.

Na het oversteken van de Valbrug vervolgen we de weg langs de andere zijde van het water, langs de Vlaardingsekade. Op nr.9 (F) woonde in de tachtiger jaren van de vorige eeuw schoenmaker Zoutendijk. In zijn huis hielden de "Dolerenden", de in 1892 op reformatorische basis afgescheiden protestantse gemeenteleden van Schipluiden, 's zondags hun kerkdiensten. De schoenmaker maakte daarvoor elke zaterdagavond zijn werkplaats op orde.

Even voorbij de Paardebrug, aan de overzijde van het water, kerkten de dolerenden in de schuur naast Dorpsstraat 37 (G), nadat de werkplaats van schoenmaker te klein werd.

Via de eerste zijstraat van de Vlaardingsekade, links, voert de Kerkstraat regelrecht naar de rooms-katholieke kerk. (H) Een kerk in moderne stijl, die op 4 april 1964 werd ingewijd door de eerste bisschop van Rotterdam, Mgr. M. Jansen. Na bijna 400 jaar kerken op enkele kilometers buiten het dorp halfweg Schipluiden-Den Hoorn, beschikte katholiek Schipluiden daarmee weer over een eigen gebouw in de kom van Schipluiden. De markante waterstaatskerk aan Hodenpijl was overbodig geworden en werd verkocht. Evenals de oude kerk werd ook de nieuwe toegewijd aan Jacobus de Meerdere. Opmerkelijk is de symbolische vorm van de kerk (een schip, of een vis) en het centraal in de kerk opgebouwde altaar. In de kerk hebben nog vele voorwerpen uit de oude kerk een plaats gevonden, o.a. het orgel, dat evenwel een geheel eigentijdse jas heeft gekregen.

Vanaf de kerk nu naar het Schoolplein, langs de Sint Jozef-school (I). Deze school, waarvan de bouw juist voor de Tweede Wereldoorlog was begonnen, werd in november 1940 in gebruik genomen. Het was in die tijd een modern schoolgebouw, waarvoor een in de nabijheid staande boerderij model had gestaan. Men was gewend aan hoge ramen, waardoor de kinderen slechts met moeite naar buiten konden kijken; nu hadden ze vanuit de klas een wijd uitzicht op het polderlandschap en de trambaan, want de school lag nog buiten de bebouwde kom. Alle Schipluidense scholen konden gebruik maken van de aangrenzende gymzaal. Gedurende de oorlogsjaren kerkten de katholieken er tijdens de weekeinden van het winterseizoen. Hierdoor kon een dikwijls onaantrekkelijke tocht over de verduisterde weg naar Hodenpijl worden voorkomen. Tenslotte voorzag de gymzaal ook jarenlang in de Schipluidense behoefte aan een centrum voor culturele activiteiten.

Na het Schoolplein nu links de Dr J. de Koninglaan op. De gereformeerde predikant Dr. J. de Koning onderscheidde zich gedurende de oorlogsjaren in het verzet tegen de Duitse bezetter. Die activiteiten brachten hem in de gevangenis en het concentratiekamp Neuengamme, waar hij, geestelijk ongebroken, de dood vond.

Op dit punt trekt onmiddellijk de nieuwe gereformeerde kerk uw aandacht. (J) Deze kerk werd op 10 februari 1955 in gebruik genomen, waarna ds. Augustijn voorging in de dienst van het woord. De kerk, gebouwd naar een ontwerp van architect Warnaar, is mooi licht, ruim en functioneel van opzet. Aan de kerk werd een ruime zaal gebouwd "De Boeg", bestemd voor diverse activi-

teiten. Achter de kerk, op de hoek met het Sint Maartensregt, staat de tegenwoordige pastorie van de gereformeerde kerk. (K) Ze dateert uit 1956 en werd gebouwd voor ds. Goeman.

Het Sint Maartensregt zelf herinnert eveneens aan de kerkgeschiedenis van Schipluiden. Het Sint Maartensregt is een schenking van de Frankische koningen aan het bisdom Utrecht, het Domkapittel van Sint Maarten. Met de opbrengst van dergelijke schenkingen diende het bisdom in haar onderhoud te kunnen voorzien. Die schenking dateert vermoedelijk al uit de achtste eeuw. Later, in 1294, werden de rechten door het Domkapittel overgedragen aan de Van Dorpen. Op het meest westelijke puntje van Sint Maartensregt werd later het kasteel de "Keenenburg" gebouwd.

Aan het Sint Maartensregtplein ligt ook de Prins Willem Alexanderschool (L). Al in de dertiger jaren kocht de "Vereniging voor Christelijk Hervormd Onderwijs" hier grond voor de bouw van een nieuwe school, ter vervanging van de school aan de Boomgaardslaan. Pas in 1950 kon de bouw worden gerealiseerd. Hervormden en gereformeerden voerden in die tijd (1949-1952) talloze besprekingen en kwamen tenslotte tot een gezamenlijke onderwijsvereniging, de "Christelijke Nationale Schoolvereniging". De naoorlogse bouw bleek weinig duurzaam, want al na 25 jaar moest de school worden gesloopt om plaats te maken voor de huidige "Prins Willem Alexanderschool", die in 1979 in gebruik werd genomen. Een uitbreiding onder andere in verband met de integratie van het onderwijs staat voor 1994 op stapel.

Sint Maartensregt, Hubert Kornelisz. Pootplein, Keenenburgweg, de geschiedenis van Schipluiden in straatnamen. Op Keenenburgweg nr. 6 staat het "Jeugdgebouw" (M). Het werd oorspronkelijk gebouwd als school voor het gereformeerde onderwijs en zo in 1909 in gebruik genomen. Vóór de school bevond zich het schoolhuis, waar meester Pouwer met zijn gezin woonde. Na het samengaan van de twee protestantse schoolverenigingen in 1952 werd dit gebouw als school overbodig en tot "Jeugdhuis" omgebouwd.

Naast het "Jeugdhuis", op nr 5, (N) ziet U dan nog de eerste pastorie van de gereformeerde kerk in Schipluiden. Ze werd in 1895 gebouwd door Schipluidense bouwbedrijven. De eerste bewoner was ds. G. Elshove. De pastorie werd in 1923 verkocht, omdat ze niet meer aan de eisen voldeed.

Terug bij het water, slaat U nu voor de Valbrug rechtsaf, de Singel op. Na ca. vijftig meter staat daar een garagebedrijf. Deze garage is gevestigd in de voormalige gereformeerde kerk. Toen op 8 april 1892 de gereformeerde kerk werd geïnstitueerd, startte men de bouw van deze kerk (O). De kerk werd op 8 januari 1893 in gebruik genomen en deed dienst tot 1955, waarna de kerk aan de Dr. J. de Koninglaan de taak overnam.

Op de Singel kwam ook het gereformeerd onderwijs van de grond. De "Vereniging voor Gereformeerd Onderwijs" werd op 3 januari 1896 opgericht, hetgeen niet zonder slag of stoot ging. Dat laat het boekje "Was het water te breed" lezen. Niettemin was het resultaat, dat toch al op 11 augustus 1896, naast de kerk, op nr. 7 (P), een school in gebruik werd genomen voor 27 leerlingen. Het bijbehorende schoolhuis kon meester P.G. Sme-link in november 1897 betrekken. Na de verhuizing van de school in 1909 naar het "Jeugdhuis" werd nr. 7 tot woonhuis verbouwd.

Ned. Herv. Kerk - Schipluiden

De kerkepadcirkel in het dorp is rond, wanneer we via de "Trapjesbrug", de vroegere verbinding voor de kasteelbewoners met de kerk, naar de pastorie aan de Dorpsstraat 2 lopen. Deze pastorie (Q) werd in 1896 gebouwd, maar ook weer lang voor die tijd stond er op deze plaats al een pastorie. Dat blijkt onder meer uit uitgaven, die een pastoor in 1526 deed bij zijn aanstelling in Schipluiden. Hij laat er bijvoorbeeld een kamer beschieten met banken en koetsbedden door een zekere Haistniet (Haastniet) voor vier Rijnlandse guldens.

De parochie beperkte zich vroeger echter niet alleen tot de kern van Schipluiden, maar besloeg vele eeuwen een groot deel van Delfland. Een vogelvlucht door die geschiedenis vraagt dus een heel wat grotere lus, een tocht van circa 23 kilometer, bij uitstek geschikt voor een fietstocht door ons mooie polderland. De kerkelijke monumenten in de dorpskern kunnen opnieuw een uitgangspunt vormen, maar deze route start vanuit het dorp op het fietspad naar Maasland, aangelegd op de spoorbaan van de voormalige WSM.

Langs die baan op nr. 11 lag vroeger de boerderij van Gabriël Dirkszn. van der Hoove, wiens grafsteen in het koor van de hervormde kerk ligt, naast de zerk van Otto van Egmond. Wat verderop rechts, ziet U ongeveer één kilometer landinwaarts, tegenover het punt met een vaste brug over de Oostgaag, een tweetal boerderijen. De oudste staat voor een deel op de fundamenten van Huis ten Dorp, het verdwenen kasteel van het invloedrijke adellijke geslacht Van Dorp. Eén van de vroegere bewoners bouwde in de 14de eeuw de eerste Keenenburg.

Wanneer het fietspad de Kwakelweg kruist, komen we in de Commandeurspolder. De naam herinnert aan de Duitse Orde, die in Maasland een "Commanderij" bezat met aan het hoofd een commandeur. De Duitse Orde, gesticht in 1190, was één van de grote geestelijke ridderorden die zich ten doel stelden pelgrims naar het Heilige Land in de tijd van de kruisvaarders te beschermen. De "ridders" legden, zoals kloosterlingen, de geloften van kuisheid en armoede af. De orde bezat in de omgeving van Maasland vele landerijen. Graaf Willem II van Holland verleende daar in 1241 een eerste schenking aan de orde. Die schenkingen

waren weer bedoeld voor het onderhoud van de ridders en het financieren van hun doelstellingen. De Duitse Orde bestaat tot op de dag van vandaag, maar doelstellingen en werkwijze zijn uiteraard niet meer dezelfde.

Juist voor het fietspad de Zuidgaag kruist, neemt U links de Commandeurskade of anders de weg aan de overzijde langs het water, die wat beter berijdbaar is. U passeert er twee schilderachtige molens, een korenmolen (1787) en de watermolen van de Dijkpolder (1718).

Maasland inkomend houdt U de Herenstraat aan. De bebouwing hier langs de Gaag en het gebied rond de kerk vormen het beschermde dorpsgezicht van Maasland, met talloze oude geveltjes en mooie doorkijkjes. Links over de brug, op het punt waar de Herenstraat een scherpe bocht naar rechts maakt, vindt U de Nederlands hervormde kerk. Ze dateert uit de veertiende eeuw en is dus niet de kerk waarvan Willem II in 1241 aan de Duitse Orde het patronaatsrecht schonk. (Dat wil zeggen: het recht om pastoors te benoemen en de patroonheilige aan te wijzen.) De kerk staat wel op dezelfde plaats en was of werd toegewijd aan Maria Magdalena: voor de Duitse Orde de verzinnebeelding van de ziekenverzorging.

De eerste kerk was veel ouder dan 1241 en was de hoofdkerk voor de zeer uitgestrekte parochie Maasland, waaronder De Lier, Schipluiden en Delft ressorteerden. Tussen 1250 en 1300 zijn dat zelfstandige parochies geworden met een eigen kerk, maar waar de Duitse Orde wel het patronaatsrecht behield. (Niet het absolute eigendom. Burgerlijk behoorde Schipluiden tot 1570 tot het grondgebied van Maasland.) De kerk werd in 1945 getroffen door een brand, waarbij een aantal belangrijke kunstschaten verloren gingen. Een bezoek aan deze gerestaureerde moederkerk van Schipluiden blijft evenwel de moeite waard.

Van de gebouwen van de Duitse Orde rest in Maasland, behalve de straatnamen, nog weinig. Naast fundamenteën is er alleen nog het in 1972 gerestaureerde zomerhuis uit 1555. Commandeur Jasper van Egmond van Meresteijn liet het bouwen voor onder andere zijn moeder, die regelmatig bij haar zoon logeerde. (In de Plantage, even ten noorden van de kerk, op nr. 9. U kunt hier even een blik om de hoek werpen.) Een interessant gegeven is nog, dat Otto van Egmond, heer van Keenenburg te Schipluiden, in 1583 in het bezit kwam van de heerlijkheid Maasland.

Via de Doelstraat, Kluisweer, rechtsaf nu naar de Hammerdreef. Hammer was rond 1900 pastoor. Men komt hier langs de huidige R.K. kerk, die weer is toegewijd aan Maria Magdalena.

Rechtsaf via de Postlaan terug naar de Gaag, waar we rechtsaf de Herenstraat weer volgen, langs het vroegere rechtshuis de "Pynas" en het historisch museum "De Schilpen". Dan voorbij de kerk linksaf de Lange Taam in tot de Huis te Veldelaan. Rechtsaf volgt de route nu weer de oude spoorbaan, die overgaat in het fietspad naar De Lier.

Al van ver wijst de Lierse Dom de weg. Aan het eind van het fietspad in De Lier, kruist U via een tunneltje de drukke weg naar Delft en links aanhoudend voert de Prinses Margrietstraat dan naar de markante Lierse kerk.

De parochie De Lier werd in 1245 zelfstandig, maar ook hier behield de Duitse Orde het patronaatsrecht: een bron van veel

wrijving. De huidige kerk dateert van circa 1350 en werd in de loop van haar geschiedenis zwaar beschadigd door blikseminslag. Sindsdien mist de toren haar spits. Tijdens de Reformatie was pastoor Arent Dirkszn. Vos al vroeg een fervent aanhanger van de nieuwe leer. Hij werd tot de brandstapel veroordeeld. Hetzelfde lot trof zijn opvolger, maar dan van reformatorische kant. De nu Nederlands Hervormde kerk werd destijds toegewijd aan Sint Joris, zinnebeeld voor de ridderschap van de Duitse Orde.

Om de tocht te vervolgen kiest U nu links een honderd meter de Hoofdstraat en gaat dan weer links de Kerklaan op. Juist over de brug ligt daar de huidige R.K. kerk. Bij "Dool" rechtsaf de Veilingweg op, die overgaat in de Pastoor Verburchlaan. Pastoor Verburch was in de 17e eeuw, in de schuilkerkenperiode, pastoor voor het Westland. Hij is bekend om zijn prekenboek, maar misschien nog meer als stimulator van de Westlandse tuinbouw. Aan het eind van de pastoor Verburchlaan draait U naar rechts Woudtzicht op. Van daar heeft U uitzicht op de Groeneveldsepoolder, waar de schoondochter van Johan van Oldenbarneveld in een nu verdwenen boerderij in de 17e eeuw een zeer afgelegen schuilkerk inrichtte. Vanaf deze laan is er steeds een mooi uitzicht op de kerk van 't Woudt en de Groeneveldse molen. De laan mondt uit op het laatste stuk van de Noordliervweg, waar U even verder links, het fietspad richting 't Woudt aanhoudt. Direct over de brug van de Zijde, naar rechts, via het tunneltje onder de weg door, richting Delft en bij huis "Groot Genoeg" weer rechtsaf richting Schipluiden.

Terug bij de vaart bent U in de buurtschap Hodenpijl waar katholiek Schipluiden 450 jaar kerkte. Aan de overzijde van de vaart bevond zich een schuilkerk in een omgebouwde schuur, van waaruit de pastoors de uitgestrekte missiestatie bedienden. Die parochie reikte van de Schie tot Wateringen en omvatte ook Maasland en de Lier. Aanvankelijk woonde de pastoor bij het kerkje, totdat dit in 1722, op kerstnacht, afbrandde. Toen werd wel de schuilkerk herbouwd, maar de pastoor kreeg zijn pastorie aan de overzijde van de vaart, aan de Rijksstraatweg: de "Herdershof". Dat was lastig, want voor een bezoek aan de kerk of het kerkhof moest de pastoor nu gebruik maken van een bootje. Pas rond 1800 kon de Kerkbrug worden gebouwd, die er nu nog altijd ligt.

In 1840 werd de schuilkerk vervangen door de opvallende waterstaatskerk, die tegen de "Herdershof" werd gebouwd, een situatie die nog altijd bestaat. De "Herdershof" is nu de verbinding tussen de kerk en de uit 1870 daterende pastorie. De kerk kwam voor de overblijvende parochianen excentrisch te liggen nadat Den Hoorn in 1917 een zelfstandige parochie werd. Het complex deed dienst tot 1963, daarna konden de katholieke Schipluidenaren weer kerken in hun dorp. In het oude complex is momenteel een groothandel gevestigd.

Via de Kerkbrug en het fietspad links van de vaart terug nu naar het startpunt, de vroegere St Michaëlskerk in het dorp. Onderweg ligt, tegenover de stenen brug (de Schout Jansheulbrug) nog de fraai onderhouden boerderij, "Abbestee", waar tijdens de reformatieperiode eveneens samenkomsten van katholieken geweest zouden zijn.